

DEMOS
HELSINKI

MDI
Part of FCG.

Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

GREEN
BUILDING
COUNCIL
FINLAND

Terveyden ja
hyvinvoinnin laitos

Oivalluksia ja ratkaisuehdotuksia

Kooste kolmen haastekimpputyön
tuloksista Kestävä kaupunki -ohjelmassa
vuosina 2022-2023

Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

KESTÄVÄ
KAUPUNKI

Oivalluksia ja ratkaisuehdotuksia

Kooste kolmen haastekimpputyön tuloksista
Kestävä kaupunki -ohjelmassa vuosina 2022-2023

Esipuhe	3
1 Julkaisun tausta ja tavoitteet	4
2 Haastekimpputyön lähestymistapa	5
3 Kestävyystvavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu	7
3.1 Tausta ja tavoitteet	7
3.2 Ratkaisuja kestävään kaupunkisuunnitteluun	10
3.2.1 MALLI-sopimukset	10
3.2.2 Kaupunkisuunnittelun aikalisä	11
3.2.3 Yleiskaavalla “stop tuholle”	13
3.2.4 Julkisen tilan suunnittelun huoneentaulu	14
3.2.5 Tilojen uusiokäyttö ja lisäarvon skaalaaminen	17
3.2.6 Muut kestäväen kaupunkisuunnittelun ratkaisuaihiot	19
3.3 Yhteenveto	20
4 Hyvinvoivat yhteisöt sosiaalisesti kestävässä kaupungeissa	21
4.1 Tausta ja tavoitteet	21
4.2 Sosiaalisen kestävyuden ja hyvinvoinnin vahvistamisen ratkaisuja	23
4.2.1 Osallistuminen ja osallisuus haastekimppun ytimessä	23
4.2.2 Kolme ratkaisukokonaisuutta	24
4.3 Yhteenveto	29
5 Kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa	32
5.1 Tausta ja tavoitteet	32
5.2 Toteutus	32
5.3 Kaupunkivihreää edistävät ratkaisut	36
5.3.1 Yhdeksän ratkaisua	36
5.3.2 Ratkaisujen hyödyntäminen	39
5.4 Yhteenveto	40

Julkaisija: Demos Helsinki 2023

ISBN 978-952-5844-52-8

Kannen kuva: Ksenia Senkova

Esipuhe

Kestävän kaupunkikehityksen laaja-alaisiin haasteisiin tarvitaan kunnianhimoisia ja kokonaisvaltaisia ratkaisuja, jotka yhteensovittavat kestävän kehityksen eri ulottuvuuksia. Kestävä kaupunki –ohjelman haastekimpputyössä on panostettu kestävyysulottuvuuksia poikkileikkaavien ja yhdistävien haasteiden ratkaisemiseen kuntien yhteiskehittämisen avulla. Tuloksina on syntynyt vertaisoppimista, uusia tekemisen tapoja ja konkreettisia ratkaisuehdotuksia.

Vuosien 2022-2023 haastekimpputyön teemoja suuntasivat valtion ja kaupunkien edustajista koostuvan Kestävä kaupunki –ohjelman ohjausryhmän näkemykset ja kahdenväliset keskustelut kaupunkien ja ministeriöiden kanssa. Työn kohteeksi valikoitui erityisesti kaupunkien tarpeiden pohjalta kolme teemaa: kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa, kestävyystavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu sekä hyvinvoivat yhteisöt sosiaalisesti kestävässä kaupungissa.

Haastekimppuja ratkoivat kunkin teeman ympärille muodostetut kumppanuusryhmät, joissa oli mukana yhteensä 15 kaupunkia tai kuntaa sekä työtä tukeneet fasilitaattorit. Työn toteutus moniammatillisissa, laaja-alaisissa tiimeissä tiivisti sekä kuntien sisäistä yhteistyötä että kuntien välistä tiedonvaihtoa ja yhteistyötä. Kaupunkien ja valtion vuoropuhelua vahvistettiin esimerkiksi ajankohtaisilla keskustelutilaisuuksilla.

Haastekimpuissa tehty työ on pureutunut vaikeisiin ja monialaisiin kestävyyshaasteisiin, joita ei voida ratkoa yhden organisaation tai toimialan sisällä. Kumppanuusryhmien esittämät kehittämis ehdotukset ovatkin monilta osin aidosti uudistavia ja totuttua tekemistä ravistelevia. Toteutuessaan ratkaisut tukevat kunnianhimoista kestävyystyötä ja ajavat vauhdilla muutosta kohti kestävästä kaupunkikehitystä. Erityisen ilahduttavaa on, että kehitetyille ratkaisuaihioille on jo löytynyt jatkopolkuja ja hyödyntämisen paikkoja sekä osallistujakunnista että kaupunkien ja kuntien kestävyysverkostoista.

Työhön ovat osallistuneet Espoo, Helsinki, Iisalmi, Imatra, Jyväskylä, Järvenpää, Karkkila, Kemi, Kuopio, Lahti, Oulu, Raasepori, Turku, Vantaa ja Ylöjärvi. Fasilitaattoreina ovat toimineet Demos Helsinki, Suomen ympäristökeskus Syke, MDI Public, Green Building Council Finland ja THL. Ympäristöministeriössä työn ohjaukseen ovat osallistuneet lina Heikkilä, Virve Hokkanen, Suvi Anttila ja Annukka Värtö.

Toivomme, että raporttiin kootut kumppanuusryhmien ratkaisut ja kehittämis ehdotukset kiirivät laajasti kaupunkien ja kuntien tietoon, laajaan keskusteluun ja hyötykäyttöön. Haastekimpputyön tuloksilla on hyvä ravistella myös valtion toimintaa ja tuoda ehdotettuja näkökulmia ministeriöiden erilaisiin valmisteluprosesseihin. Ympäristöministeriö kiittää osallistujia aktiivisesta panoksesta!

Virve Hokkanen ja Suvi Anttila

Ympäristöministeriö

1 Julkaisun tausta ja tavoitteet

Julkaisumme kertoo yhteisen ongelmanratkaisun voimasta ja suomalaisten kaupunkien ja kuntien vahvasta halusta saattaa kaupunkien toiminta kestävästi kehityksen uralle. Suuntaamme julkaisun etenkin suomalaisten kaupunkien ja kuntien käyttöön, ja toivomme, että sekä varsinaisessa raportissa esitellyt esimerkit että erillisen tiedoston ratkaisukortit kuluvat käytössä. Ratkaisut esitellään, jotta ne innostaisivat myös muita kuin työhön osallistuneita kaupungeja soveltamaan ratkaisuja ja kehittämään niitä eteenpäin.

Tuomme tässä haastekimpputyön tulokset yksiin kansiin ja dokumentoimme samalla myös reilun vuoden mittaisen (lokakuu 2022 – marraskuu 2023) työskentelyprosessin oppeineen.

Haastekimpputyössä on etsitty polkuja kaupunkien kestävyshaasteiden ratkaisemiseen – ja löydetty niitä. Työ tehtiin osana Kestävä kaupunki –ohjelmaa, jolla on vahvistettu valtion ja kaupunkien yhteistyötä ja tuettu kaupunkien omaa toimintaa kohti kestävästä kaupunkikehittämisestä sekä edistetty kaupunkien ja kuntien laaja-alaisesti kestävästä kehityksestä. Vuonna 2019 ensimmäistä kertaa lanseerattuun haastekimpputyöhön lähdettiin syksyllä 2022 uusin teemoin, mutta aiemmasta yhteiskehittämisestä oppineina. Kimppuja oli tällä kertaa kolme:

- **Kestävyystavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu:** Teeman parissa työskentelevät Espoo, Helsinki, Oulu ja Turku. Haastekimppua fasilitoi Demos Helsinki yhteistyössä MDI:n ja Green Building Council Finlandin kanssa.
- **Hyvinvoivat yhteisöt sosiaalisesti kestävässä kaupungissa:** Työhön osallistuivat Imatra, Jyväskylä, Lahti, Karkkila sekä Kuopio. Haastekimppua fasilitoi MDI yhteistyössä Demos Helsingin ja THL:n kanssa.
- **Kaupunkivihreä tiivistävässä kaupungissa:** Haasteita ratkoivat Helsinki, Iisalmi, Järvenpää, Kemi, Lahti, Raasepori, Turku, Vantaa ja Ylöjärvi. Haastekimppua fasilitoi Suomen ympäristökeskus.

Yhteistyö eteni avoimen ja rakentavan ilmapiirin vallitessa. Tavoitteena oli, että kaikille osallistujille olisi mukanaolosta hyötyä ja iloa. Erityistä huomiota kiinnitettiin siihen, että yhdessä rakennettu työ olisi vaikuttavaa eli johtaisi muutoksiin kuntatason kestävyystyön priorisoinnissa ja siten myös resurssoinnissa.

2 Haastekimpputyön lähestymistapa

Haastekimpuilla tarkoitetaan useista toisiinsa kytkeytyvistä haasteista muodostuvia kokonaisuuksia, joita lähdettiin ratkomaan tiiviissä kaupunkien, kuntien, ministeriöiden ja muiden asiantuntijatahojen muodostamissa kumppanuusryhmissä. Haastekimppuja lähestyttiin nöyrän ohjauksen mallin hengessä. **Nöyrä ohjaus** on professori Charles F. Sabelin kokeilevan hallinnan teorialle perustuva ja Ohjaus 2020 -hankkeessa yhdessä hänen kanssaan kehitetty malli¹. Se auttaa hallintoa siirtymään kohti politiikantekoa, joka on jatkuvasti oppivaa, vuorovaikutteista sekä pitkän aikavälin päätöksentekoa tukevaa, esimerkiksi uudenlaisten yhteistyömallien kautta. Nöyryys viittaa lähestymistapaan, joka tunnustaa, että kompleksisessa toimintaympäristössä ongelmia pitää ratkaista iteratiivisesti, kuunnellen ja tiedon pohjalta täydentyvän tilannekuvan muutoksiin reagoiden. Mallin lähtökohtia ovat laaja osallisuus, jatkuva kehittyminen sekä toimijoiden vapauden ja vastuullisuuden korostaminen. Tässä hengessä kunkin haastekimppun “setviminen” pystyttiin käynnistämään ns. ohuen konsensuksen todentamisella: kumppanuusryhmiltä ei edellytetty sitoutumista tiettyyn tiukasti rajattuun suunnitelmaan, vaan riitti että yhteinen suunta saatiin sanoitettua kertaalleen.

Kaikissa kolmessa haastekimpuissa lähdettiin liikkeelle pohtimalla haasteita varsin perusteellisesti: mistä toisiinsa kytkeytyvistä ongelmista kussakin haastekimpuissa on pohjimmiltaan kyse ja miten kimppuja voidaan eritellä osa-ongelmiksi, joihin voitaisiin etsiä ratkaisuja. Tässä vaiheessa oli tärkeää nostaa esiin myös systeemisiä / rakenteellisia haasteita ja puhua ongelmista niiden oikeilla nimillä. Suorapuheiselle ongelmassa “vellomiselle” tuntui myös olevan vahva sosiaalinen tilaus.

Kun työssä siirryttiin kokemusten jakamiseen ja uusien ratkaisujen kehittämiseen, kukin kolmesta haastekimpuista eteni omalla parhaaksi katsomallaan tavalla, kuitenkin nöyrän ohjauksen mallin hengessä (ks. alla sekä seuraavat luvut, jossa kukin kimppu kuvataan tarkemmin).

Varsinkin työn alkuvaiheessa työtä ryhdytti myös **kestävyyssuutoksen X-käyrä**. Se on tutkimustyöhön perustuva, kestävän kehityksen kentällä testattu kehikko, jota etenkin Derk Loorbachin tutkimusryhmä² on tehnyt tunnetuksi. Sen avulla haastekimppun edellyttämä kestävyyssuutos tehtiin ymmärrettäväksi kahden risteävän prosessin kautta: toisaalta on luotava uusia kestävämpiä toimintatapoja, mutta samaan aikaan on pystyttävä mahdollisimman nopeasti luopumaan toiminnasta, joka on erityisen kuormittavaa tai jollakin muualla tavalla kestävyysmuutoksen “tukkeena”. Kestävyystavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu.

1 Annala, Mikko ym. (2021). Nöyrän ohjauksen malli, [POLICY BRIEF 2021:5](#)

2 Loorbach, D., Frantzeskaki, N., & Avelino, F. (2017). Sustainability Transitions Research: Transforming Science and Practice for Societal Change. [Annual Review of Environment and Resources 42: 599–626](#); Hebinck, A., Diercks, G., von Wirth, T. et al. (2002). An actionable understanding of societal transitions: the X-curve framework. *Sustainability Science* 17, 1009–1021.

Haasteiden käsittelyä ja ratkaisujen kehittämistä ohjanneet kysymykset

'Convert & rebuild'

– uudista ja jälleenrakenna

Mitä meidän pitää horjuttaa, muuttaa ja sopeuttaa ja toisaalta jälleenrakentaa? Miten juuri me voimme tätä osaltamme edistää? Mitä täydentävää osaamista ja mitä muita toimijoita tarvitsemme mukaan?

'Scale up & advance'

– vakauta ja edistä

Mikä on tavoiteltava kestävyysmuutoksen tila? Mitkä perusperiaatteet ovat keskeisiä uusien ratkaisujen valtavirtaistamisessa?

'Build up'

– rakenna ja mahdollista uutta

Mitä uutta kehkeytyy? Millaisia muutoksen innovaatioita on jo ja mitä uutta vielä tarvitaan? Miten juuri me voimme tässä edetä? Mihin tarvitaan lisää asiantuntemusta, mihin lisää resursseja, mihin poliittista tahtoa? Miten varmistamme, että niitä on tarjolla?

'Phase out'

– poista käytöstä

Mistä on päästävä eroon? Mitä pitää ryhtyä purkamaan? Millaisia pullonkauloja vanhan alasajamisen tiellä on?

3 Kestävyystavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu

Fasilitaattorit:

**Kaisa Schmidt-Thomé & Otto-Wille Koste (Demos Helsinki),
Henri Helve & Janne Antikainen (MDI), Ella Lahtinen (FIGBC)**

3.1 Tausta ja tavoitteet

Yksi syksyllä 2022 käynnistyneistä haastekimppuryhmistä ratkoi kestävyystavoitteet huomioivaan kaupunkisuunnitteluun kytkeytyviä haasteita. Kestävä kaupunki -ohjelma oli jo haastekimpputyön valmisteluvaiheissa tiedustellut kaupunkien odotuksia ja kehittämistarpeita, mutta syksyn ensimmäisissä tapaamisissa lähtötilanteen kartoitusta täydennettiin vielä. Taustalla vaikuttaviksi suuriksi haasteiksi nimettiin muun muassa kaupunkisuunnitteluun sisäänrakennettu kasvuajattelu sekä muut kaupunkirakentamisen vuosikymmenten saatossa vakiintuneet ajattelumallit ja käytännöt. Myös olemassaolevan rakennuskannan resurssiviisas hyödyntäminen sekä kaupunkitilan parempi suunnittelu kiinnostivat mukaan lähteneitä kaupunkeja.

Työ jatkui kaupunkien ja fasilitaattoreiden yhteistyönä, kun haastekimppun ”vyyhdistä” eroteltiin osa-ongelmia ja hahmoteltiin niiden välisiä yhteyksiä. Kaksi pääteemaa tuntuivat kattavan suurimman osan osa-ongelmista:

- **Kaupunkisuunnittelu kasvukoneena:** Kehitteille laitettiin ratkaisuaihioita, jolla suunnittelun ekologiset reunaehdot saataisiin lukittua relevantilla tarkastelutasolla aina kaupunkiseututasoisista suunnittelun välineistä, kuten MAL-sopimuksista, yleis- ja asemakaavoituksen kautta aina ympäristövaikutuksia aiheuttavaan toteutusvaiheeseen.
- **Kaupunkitilan suunnittelun kompetenssit:** Etenkin Turun kaupungin toiveena oli lähteä rikastamaan julkiseen tilaan vaikuttavien suunnitteluhankkeiden prosesseja kohdistamalla monialaisia kompetensseja ja kunnianhimoista kestävyyssajattelua oikea-aikaisesti prosessien kriittisiin vaiheisiin.

Seuraavassa alaluvussa (ja seuraavan sivun kuvassa) viittaamme usein suunnittelujärjestelmään ja järjestelmässä paikannettuihin epäkohtiin. Tarkoitamme tällöin maankäyttöä ja rakentamista ohjaavaa lainsäädäntökokonaisuutta ja sen eri suunnittelukontekstissa kannattelemlia käytäntöjä. Kaavoituksella on näissä käytännöissä keskeinen rooli, vaikkei suunnittelujärjestelmää tässä kuitenkaan pelkistetä yksinomaan kaavoitusjärjestelmäksi. Kyse on myös elinympäristöjen muokkaamisen reunaehdoista ja suunnittelun legitimitetistä, jotka kytkeytyvät kulloinkin vallalla olevaan suunnitteluajatteluun ja paikallisen päätöksenteon prioriteetteihin.

“Vyyhti”

Kaupunki- suunnittelukone

Kasvun tavoittelu on sisäänrakennettu maankäytön ja liikenteen suunnittelujärjestelmään, minkä vuoksi järjestelmä ei sovi yhteen ekologisen kestävyysden kanssa.

Vakiintunut toimintamalli rakennetun ympäristön tuottamisessa ei suosi kaupunkisuunnittelun uudistumista.

Huomio on uudisrakentamisessa eikä olemassaolevan rakenteen ja tilojen hyödyntämisessä.

Tilat ja kaupunkitilojen suunnittelu

Tavoitteenasettelu ei ole riittävän kunnianhimoinen eikä nykyisestä keinovalikoimasta oteta kaikkea irti.

Tavoitteet vesittyvät, kun niistä tingitään suunnittelusta toteutukseen vievän prosessin eri vaiheissa

Ihmistä ei nähdä osana elonkirjoa eikä riippuvaisena systeemistään.

Kasvuparadigman haastaminen vaikuttaa toivottomalta tehtävältä.

Muutosten kiireellistäminen on kaupunkikehittämisen alalla erityisen haastavaa erilaisista “viiveistä” johtuen.

Yksittäiset toimijat eivät tunnista toimijuuttaan kestävä kehityksen edistämässä tai koe sitä merkitykselliseksi.

Onnistuneista piloteista ei päästä kohti uutta normaalia.

Kestävien ja vetovoimaisten kaupunkitilojen kehittämisen edellyttämä yhteispeli ei toimi.

Kaupunkikeskustojen kehittämisessä edetään edelleen kiinteistötalouden ja kulutuskeskeisyyden ehdoilla.

Suunnitelmien ja toteutuvan kaupungin laatua ei arvioida kunnolla.

Kasvun kohdentamiseen keskittynyt suunnittelu ei vastaa pienenevien kaupunkien tarpeisiin.

Kestävyystavoitteiden kääntäminen kaupunkisuunnittelun kielelle ei ole mutkatonta.

Uudisrakentamisen rajoittaminen olisi vastoin kasvavien kaupunkien strategioita ja maapoliittista peliä.

Teollisuuden toimialoilta ei löydy kestävien ratkaisujen tuotekehityksen edellyttämää yksituumaisuutta.

Kiinteistö- ja rakennusalan kannusteet kestävien ratkaisujen kehittämisessä eivät toimi.

Rakentamisen kiertotalous matalaa. Materiaalin uusi käyttö ontuu.

Puretaan vaikka pitäisi korjata ja etsiä uusia käyttötarkoituksia.

Monikäyttö- ja väliaikaisratkaisujen kehittämistä ei ole priorisoitu.

Uudet tulkinnot keskustoista kestävien elämäntapojen alustoina tekevät vasta tuloaan.

Oulun, Helsingin ja Espoon kaupungit sekä sarja mukaan kutsuttuja asiantuntijoita miettivät etenkin kaupunkisuunnittelun **ekologisia reunaehtoja** eli planetaarisia rajoja koskevia ratkaisuaihioita. Pääpaino oli kasvavien kaupunkiseutujen haastavassa asetelmassa, jossa ”kaupunkisuunnittelukoneelle” asetetaan kovia kasvutavoitteita samaan aikaan kun kaupungin pitäisi edistää ilmastotyötä ja lopettaa luontoalueiden nakertaminen.

Mietimme, miten luonnon puolustamiseksi voisi asettaa absoluuttisia rajoja sen sijaan, että tyydyttäisiin siihen, että suhteellisesti tarkasteltuna asiat näyttäisivät olevan vähitellen menossa kestävämpään suuntaan. Saataisiinko suunnittelulle raja-arvoista vahvempi selkänoja esimerkiksi yksityisten hanketoimijoiden suuntaan? Pohdimme mitä raja-arvot tai alueelliset laatuksiteerit voisivat maankäytön suunnittelun nykyisten instrumenttien kohdalla tarkoittaa vai pitäisikö löytää aivan uusia ohjaukeinoja esimerkiksi alueidenkäytön lainsäädännön uudistuksen edetessä.

Kaikki neljä kaupunkia olivat mukana keskustelussa **julkisen tilan tuottamisesta** osana nykyisiä kaupunkisuunnittelun prosesseja, mutta ratkaisuaihiota työstettiin eteenpäin etenkin Turun kaupungin kanssa. Kurkistimme etenkin kaupunkisuunnittelun ”konehuoneeseen” eli niihin arkisiin prosesseihin, joilla julkista tilaa tuotetaan. Lähdimme laatimaan jonkinlaista muistiota, huoneentaulua tai periaatepäätöstä siitä, miten suunnitteluhankkeissa tulisi lähteä liikkeelle ja miten tarjolla olevaa osaamista ja yhteistä näkemystä voidaan julkista tilaa muokkaavissa ja tuottavissa projekteissa hyödyntää. Erityisen tarkalla silmällä katsottiin niitä tekemisen tapoja, joita ei välttämättä huomata tulkita tilan tuottamisen prosesseiksi. Etenkin liikennesuunnitteluhankkeiden haasteeksi tunnistettiin niiden pelkistyminen väylähankkeiksi, vaikka niiden (osin tahattomana) sivutuotteena valitettavan usein pääsee syntymään luokatonta julkista tilaa.

Kestävyystavoitteet huomioivan kaupunkisuunnittelun haastekimpusta esittelemme tässä julkaisussa tarkemmin viisi ratkaisua, joita on kaikkia työstetty useamman kuin yhden kaupungin voimin. Osalla niistä on selkeästi yksi ”omistaja”, jonka kanssa fasilitaattorit ovat jatkojalostaneet alkuperäisen idean pohjalta varsinaista ratkaisuaihiota, mutta osa on työstetty kollektiivisesti kumppanuusryhmän tapaamisissa.

- **MALLI-sopimukset** – Luonto ja ilmasto mukaan sopimuspöytään
- **Kaupunkisuunnittelun aikalaisä** – Ydinprosessin pysäyttäminen korjausliikkeitä varten
- **Yleiskaavalla stoppi tuholle** – Haitat nollaan kaava-alueen sisällä
- **Julkisen tilan suunnittelun huoneentaulu** – Turun tapa
- **Piloteista tilapäiskäytön skaalaamiseen** – Keran perintö

Kuvaamme myös lyhyesti kaksi muuta ratkaisuaihiota, joita kumppanuusryhmämme piti jatkokehittelyn arvoisina.

- **Kestävän kehityksen veto-oikeus**
- **Puukassa**

3.2 Ratkaisuja kestävään kaupunkisuunnitteluun

3.2.1 MALLI-sopimukset

Maankäytön, asumisen ja liikenteen (MAL) -sopimukset ovat vuodesta 2011 lähtien olleet valtion ja suurimpien kaupunkiseutujen välinen tapa ratkaista maankäytön, asumisen ja liikennejärjestelmän yhteensovittamiseen liittyviä haasteita kuten yhteiskuntarakenteen hajaantumista, riittävän asuntotuotannon takaamista hyvien liikenneyhteyksien varsille, sekä keskeisten pääväylien ja liikenteen solmukohtien kehittämistä pitkäkestoisesti. Tasavertaisempaan kumppanuuteen ja vuorovaikutteisuteen perustuva toimintatapa on vakiintumassa suurimpien kaupunkiseutujen ja valtion väliseksi tavaksi toteuttaa strategisen tason maankäytön suunnittelua kaupunkiseutujen mittakaavassa. Sopimuksen tarkoituksena on vahvistaa seudun kuntien keskinäistä yhteistyötä, yhteistä suunnittelua, tietopohjaa, sekä tilannekuvaa. Tarkoituksena on kaupunkiseudun sisäinen sekä kaupunkiseudun ja valtion välinen yhteinen sitoutuminen kaupunkiseudun kehittämiseen, yhteisiin tavoitteisiin ja niiden edellyttämiin toimenpiteisiin.

Tärkeimmiksi kehittämiskohteiksi kaupunkiseutu saa asettaa ilmastonmuutoksen hillinnän, sopeutumisen ja luonnon monimuotoisuuden vaalimisen. Monet kaupunkiseudut ovatkin jo nostaneet näitä teemoja esiin. Myös valtio on nostanut tavoitteissaan luontoon ja ilmastoon liittyviä teemoja paikoin osaksi neuvotteluita.

Haastekimpputyön keskusteluissa MAL-sopimukseen suhtauduttiin kuitenkin varsin kriittisesti. Erityisen ongelmalliseksi koettiin se, että kaupunkien kasvutavoitteiden ja luonnon kokonaisuikentymättömyyden väliseen ristiriitaan ei olla puututtu riittävästi sopimuksissa. Luonnon ja ilmaston roolia ei nähdä riittävän vahvana osana kasvavien kaupunkien ja kaupunkiseutujen suunnittelutehtävää. Ratkaisuaihion kehittelyyn lähdettiin kysymällä: Entä jos sopimuksien MAL-kirjainten lisäksi mukana olisivat myös luonto (L) ja ilmasto (I)?

Sopimuksilla on ollut määrällistä ohjausvaikutusta rakennettuun ympäristöön. Maankäytössä tietty määrä rakentamista on pyritty ohjaamaan kestävä liikumisen vyöhykkeille, kohtuuhintaiselle asuntotuotannolle on asetettu määrällisiä tavoitteita samoin kuin liikenteen kehitykselle. Määrällisten tavoitteiden rinnalla laadullisten tavoitteiden rooli on

vahvistunut osana sopimuksia³. Olisikin luontevaa pohtia millaisia sopimukset olisivat, jos ne huomioisivat luonnon ja ilmaston omina erillisinä ja jakamattomina suunnittelua ohjaavina tavoitteina ja suunnittelu-ulottuvuuksina sekä määrällisessä että laadullisessa tavoitteenasettelussa.

Luonnon ja ilmaston huomioiminen ovat keskiössä tulevaisuuden kaupunkisuunnittelussa. Valtion ja kuntien välisten MAL-sopimusten avulla voidaan asettaa tavoitteita ja niiden toteuttamista edistäviä toimenpiteitä, jotka heijastavat paikallisia tarpeita ja tavoitteita. Strategisen tason suunnittelun pitää olla pitkäjänteistä, dynaamista ja keskittyä tulevaisuuden haasteisiin. Luonnon ja ilmaston näkökulmat tulisi sisällyttää entistä vahvemmin MAL-sopimuksiin, jotta eri hallinnon tasot voivat yhteistyössä edistää niiden huomioimista tehokkaasti. Kuntien on nostettava esiin omat alueelliset ympäristöhaasteensa ja työskenneltävä yhdessä kansallisen tason kanssa niiden ratkaisemiseksi. Muutokset luonnossa ja ilmastossa kiihtyvät tulevaisuudessa, minkä vuoksi suunnittelussa tarvitaan joustavuutta ja nopeaa reagointikykyä.

3.2.2 Kaupunkisuunnittelun aikalisä

Löysimme haastekimppua setviessämme varsin pian yhden syytöstehtaan: jatkuva kasvun tavoittelu estää kestävyystavoitteiden huomioimisen kaupunkisuunnittelussa. Maankäytön ja liikenteen suunnittelujärjestelmä keskittyy säätelemään uusien yhdyskuntien tuottamista, minkä vuoksi järjestelmän toimintaa on vaikea yhteensovittaa varsinkin ekologisen kestävyuden kanssa. Ristiriitaa syventää se, että etenkin suurten kaupunkien strategiat ovat kasvuhakuisia. Suhtautuminen kaupungistumisen toivottavuuteen voi niissä vaihdella, mutta joka tapauksessa uudisrakentamiselle tehdään auliisti tilaa. Kun kasvuun vastaaminen on merkittävässä roolissa, on vaikea tunnistaa kasvun ja ekologisen kestävyuden ristiriitaa. Väite on painava, mutta sille on vahvat perustelut. Esimerkiksi

3 Vatilo, M., Mattila, H., & Jalasto, P. (2022). Edunvalvonnasta yhteisen hyvän tavoitteluun?: MAL-sopimusmenettelyn arviointi- ja kehittämiselvitys 2022.

Esimerkiksi ilmastokriisin ratkaisemisen edellyttämät päästövähennykset ovat syvässä ristiriidassa kaupunkisuunnittelun kautta määrittyvän rakentamisen hiilijalanjäljen kuin myös kasvavan kaupungin liikennesuoritteiden kanssa.

Pohtimis- ja neuvottelutyöhön osallistuisivat aikalisän eri vaiheissa kaikki maankäytön suunnittelun ketjuun osallistuvat tahot niin kansalliselta tasolta, seudullisesta yhteistyöstä kuin kaupungeistakin.

ilmastokriisin ratkaisemisen edellyttämät päästövähennykset ovat syvässä ristiriidassa kaupunkisuunnittelun kautta määrittävän rakentamisen hiilijalanjäljen kuin myös kasvavan kaupungin liikennesuorituksen kanssa. Luonnon monimuotoisuuskriisi ei kestä väheneviä luontoalueita, mutta silti nämä alueet nähdään usein helpoimpina kohteina kaupunkien kasvun vaatimalle uudisrakentamiselle.

Kumppanuusryhmän ehdottama ratkaisu peräänkuuluttaa kaavoituksen määrällisten ja laadullisten tavoitteiden syvällistä uudelleenarviointia. Mikäli tätä ei tehdä, keskeisillä kestävyystoimilla on ryhmämme mielestä suuri riski jäädä päälle liimatuiksi asiakokonaisuuksiksi valtavirtaisten tavoitteiden päälle, tai niistä sivuun, jolloin toimien vaikuttavuus tulisi olemaan näennäistä.

Ratkaisussa ei ole kyse yrityksestä taistella kaupungistumiskehitystä vastaan tai ujuttaa koneistoon uudenlaista talousajattelua vaan vaatia kaupungeja suhteuttamaan kaupunkien itselleen asettamat kasvutavoitteet omiin ilmastotavoitteisiinsa sekä luonnon kokonaisheikentymättömyyden periaatteeseen.

Ratkaisuksi ehdotetaan suunnitelmallista aikalisää kaavoitusta tekeviin organisaatioihin. Ajatus on, että pidetään ydinprosessissa tauko, jonka aikana voidaan rauhassa käydä perustavanlaatuisia keskusteluja ja tekemisen priorisointia. Tauko nostaisi kaupunkien kasvutavoitteiden ja kestävyuden välisen ristiriidan näkyvästi esiin ja - toivottavasti - perinpohjaiseen käsittelyyn. Sen myötä edistettäisiin siirtymää, tai otettaisiin ainakin joitakin askeleita, kohti suunnittelujärjestelmää, joka pystyy proaktiivisesti tarttumaan esimerkiksi hiilinegatiivisen kaupungin suunnitteluun.

Käytännössä ehdottoman aikalisän toteuttaminen ei kuitenkaan tarkoittaisi työnseisausta vaan vaativaa pohtimis- ja neuvottelutyötä, johon osallistuisivat eri vaiheissa kaikki maankäytön suunnittelun ketjuun osallistuvat tahot niin kansalliselta tasolta, seudullisesta yhteistyöstä kuin kaupungeistakin. Ympäristöministeriö voisi toimia koordinoivana tahona. Kumppanuusryhmän ehdotus on, että ajoitus sovitettaisiin uuteen valtuustokauteen tähdäten niin eli 12–18 kuukauden rupeamana. Sen aikana ehtisi rauhassa rakentaa yhteistä tahtotilaa tasojen/tahojen välillä (valtio, ELY-keskukset, kunnat) ja läpivalaista nykyiset prosessit kipu- ja vipupisteineen. Kumppanuusryhmä peräänkuuluttaa kaavoituksen määrällisten ja laadullisten tavoitteiden syvällistä uudelleenarviointia, joka voisi johtaa yhteisiin loppulausumiin ja konkreettisiin lainsäädännön muutosehdotuksiin.

Aikalisällä edistettäisiin osaltaan myös suunnittelualan asennemuutosta, joka saattaa olla jo pidemmällä kuin julkilausutun materiaalin pohjalta voisi aavistaa. Kun haastekimpputyötä on sen eri vaiheissa esitelty erilaisissa tilaisuuksissa, yleisöstä on aina löytynyt vahvaa vastakaikua tälle ajattelulle. Uskomme, että nämä kannustavat puheenvuorot ovat taustalla muhivan laajemman muutoksen yksittäisiä ilmentymiä. Yhä useampi suunnittelija tulee varsin pian tunnustamaan ekologisten reunaehtojen ja kaupunkien kasvuhakuisen rakentamisen välisen ristiriidan – ja tulee tarvitsemaan tuskailuunsa tukea.

Muita toteuttamisvaihtoehtoja voisivat olla esimerkiksi:

- **Kootaan** kaavoittajakollektiivin voimin ja nimissä tavoitteiden keskinäistä ristiriitaa avaava materiaalipaketti, josta keskustellaan vähintään toimialan johdon kanssa. Tässä korostuisivat asia-argumentit siitä, miten kaukana nykyinen kaupunkirakentamisen tapa on kriittisten raja-arvojen saavuttamisesta. Näkemyksiä saataisiin varmasti myös yliopistomaailmasta ja muilta asiantuntijoilta.
- **Järjestetään** kaavoittajaretriitti, jonka päätteeksi julkaistaan ristiriitaa käsittelevä manifesti. Tässä pääpaino olisi kaavoittajien työnkuva ja ammatti-identiteetin kriisiytyminen ratkaisemattoman ristiriidan edessä. Tukijoukkoja löytyisi ainakin kaavoittajien ammatillisista järjestöistä.
- **Mennään** lakkoon tai järjestetään lakkopäivän nimellä kulkeva tapahtuma, jonka ydinsisältö on vaadittava uudelleenarviointi. Tempauksen järjestämiseen voisi olla hyvä saada tukea viestinnän ammattilaisilta, ehkä myös kestävän kehityksen aktivisteilta.

3.2.3 Yleiskaavalla “stop tuholle”

Yleiskaavalla ohjataan yleispiirteisesti toimintojen sijoittumista ja yhteensovittamista. Tavoitteena on hyvän elinympäristön edellytysten luominen sekä ekologisesti, taloudellisesti, sosiaalisesti ja kulttuurisesti kestävän kehityksen edistäminen. Samaan aikaan on kuitenkin selvää, että osoitettaessa luontoalueita tai muita rakentamattomia alueita rakentamisen piiriin, on hyvin todennäköistä, että alueiden luonnolle tullaan tuottamaan erinäisiä haittavaikutuksia. Myös rakentamisen materiaali- ja ilmastokuormitus ovat ennakoitavissa. Tämä “tuhovoima” ei tietenkään ole mikään uusi asia vaan seurausta mm. kaupunkiseutujen väestönkasvusta ja asukasta kohti käytettävissä olevan asuinpinta-alan kasvamisesta. Rakentamattomien ja lähes luonnontilaisten maa-alueiden nakertamisen on annettu jatkaa ikään kuin se olisi vääjäämätön tai suorastaan toivottava kehityskulku. Pieninä palasina etenevä muutos ei tahdo erottua taustastaan, vaikka siitä vuosikymmenten saatossa kertyykin dramaattinen saldo haitallisia seurauksia. Myös kaupunkien kasvun ja ilmastotavoitteiden välinen ristiriita on ilmeinen, sillä uudisrakentamisen nykystandardit ovat vielä toivottoman kaukana hiilineutraaliuden saavuttamisesta. Vaikka kaupunkirakenteen tiivistäminen tuo hajautettuun malliin verrattuna ekologisia

hyötyjä, se ei kuitenkaan poista sitä tuskaista tosiseikkaa, että rakentamisen valtavirta on vielä kaukana planetaaristen rajojen kunnioittamisesta.

Kuvattua taustaa vasten haastekimpputyöhön osallistunut Oulun kaupunki – muiden hurratessa – luonnosteli rohkeasti ratkaisuaihion yleiskaavoitukseen sisäänrakennetusta kompensatiosta. Kantava ajatus on, että varattaessa uusia alueita rakentamiseen, tulee varata myös alueet hiilikompensatiolle – samassa yleiskaavassa. Hiilinielujen kasvattamistarpeen laajuus määriteltäisiin selvitysten perusteella ja toimenpiteet toteutettaisiin asemakaavoituksen käynnistyessä. Myös liikenteen osalta tulisi osoittaa, että esitettävällä maankäytöllä vähennettäisiin huomattavasti liikenteen negatiivisia vaikutuksia. Edelleen yleiskaava edellyttäisi, että jokaisessa tarkemmassa suunnitelmassa (asemakaava, katusuunnitelma jne.) pitää laskelmin osoittaa, että niiden vaikutus esim. hiilitaseeseen on vähintään neutraali. Kuten ratkaisun luonnostelija kirjoitti: ”Mitä parempi suunnitelma, sitä vähemmän kompensatiosta tulee lisähintaa eli tuhoava toiminta tulee kestäväksi ja markkinatalous ohjaa osaltaan kestäviin ratkaisuihin. Näin päästään eroon negatiivisten vaikutusten sosiaalisoinnista.”

3.2.4 Julkisen tilan suunnittelun huoneentaulu

Kaupunkitilan kysymyksistä kiinnostunut kumppanuusryhmä lähti pohtimaan, miten suunnitteluprosessi voisi varmemmin tuottaa sitä, mihin se tavoitteenasettelullaan pyrkii. Totesimme haastekimpputyön alkuvaiheessa, että niin julkisen tilan suunnittelua ohjavan lainsäädännön kirjaukset kuin kaupunkien strategiset linjaukset antavat työlle suorastaan erinomaisen pohjan. Haaste on enemmän se, ettei suunnittelukoneisto tuota sitä mitä se hakee tai ainakin väittää hakevansa. Katseemme kohdistuikin erityisesti kaupunkisuunnittelun ”konehuoneeseen” ja sen virittämiseen niin, että relevantteja kompetensseja hyödynnettäisiin täysimääräisesti ja oikea-aikaisesti. Tarkastelimme etenkin ns. yleisten alueiden suunnittelua ja tarvetta käsitellä niiden suunnittelutehtävät riittävän syvällisesti ja monialaisesti.

Viihtyisän ja kauniin kaupunkitilan keskeinen rooli arjessamme kaipaa rinnalleen sen keskeistä roolia suunnittelun konehuoneen puolella. Suunnittelijoiden pitäisi nähdä olevansa osa kaupungin ”sielunravintobisnestä”, vaikka työnkuvaksi olisikin määritelty esimerkiksi polkupyöräreitistön suunnittelu.

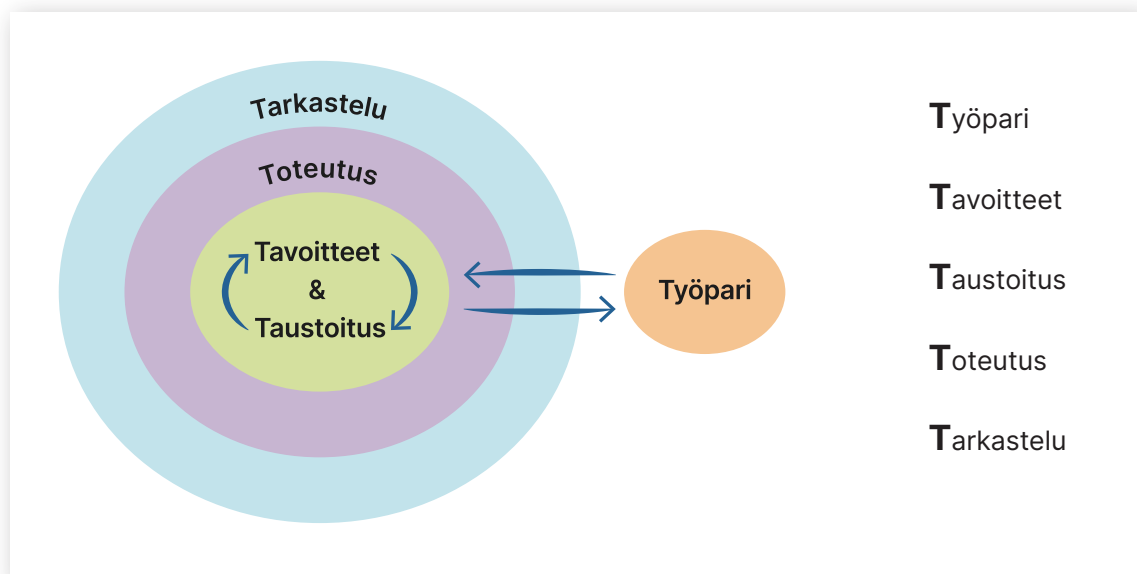
**Kaupunkisuunnittelun ”konehuoneessa”
relevantteja kompetensseja pitäisi hyödyntää
täysimääräisesti ja oikea-aikaisesti.**

Konkreettista ratkaisua lähdettiin hakemaan työstämällä toimintaohjetta, jota noudattamalla kaupunkitilaan vaikuttavissa suunnitteluhankkeissa maltettaisiin viipyä suunnittelun tavoitteenasettelussa ja muussa taustatyössä, jotta ns. "isosta kuvasta" saataisiin selkeä ja tavoitteenasettelusta kirkas. Toimintaohje työstettiin ikään kuin huoneentauluksi työparille, joka suunnitteluhanketta yhdessä toteuttaa. Huoneentaulu on sekä kaupunkitilan laadunvarmistuksen että prosessinhallinnan työkalu, joka sisältää sekä työparin kannalta "pakolliset rastit" että muita hankkeen läpiviemistä tukevia toimintatapoja. Ajatus on, että tätä etenkin turkulaisten suunnittelijoiden kanssa työstettyä huoneentaulua tullaan tarjoamaan kaikkien soveltuvien hankkeiden käyttöön ainakin Turussa. Se voisi tulla jopa suunnitteluprosesseja käynnistävien päätösten liitteeksi, ikään kuin Turun omaksi standardiksi, jonka muutkin kaupungit voisivat omaksua tai muokata omanlaisekseen.

Etenkin ns. yleisten alueiden suunnitteluun tulkittuna huoneentaulu koostuisi seuraavista elementeistä (ks. oheinen kuva ja seuraava sivu), jotka auttavat paitsi viemään hanketta menestyksekkäästi läpi myös kertomaan siitä ulkopuolisille tahoille tai hanketii-miin liittyville uusille tulokkaille.

Tilasuunnittelun huoneentaulu julkiseen kaupunkitilaan vaikuttavissa hankkeissa

Työnjako: Hankkeen keskiössä on työpari – toisella on päävastuu prosessin hallinnasta ja toisella vision rakentamisesta ja kuljettamisesta.

Tavoitteet: Uppoutuminen ongelmanasetteluun kannattaa. Ongelmien äärellä viipyminen ja tavoitteiden kirkastaminen rakentaa työlle pohjan.

- **Palvelukonseptilla** ilmaistaan kaupunkilaiselle kehittämistoimenpiteillä kohdentuvat hyödyt. Konsepti kuvaa, millaista toimintaa luotava tai muokattava kaupunkitila mahdollistaa ja miten toiminta tukee hyvää ja kestävää kaupunkielämää.
- **Tilallisella konseptilla** osoitetaan toiminnalle tilalliset puitteet ja otetaan kantaa hankkeen tilaratkaisujen esteettisyyteen. Konsepti kertoo, miltä toimenpiteillä luotava paikka näyttää ja miten sen erilaiset laatutekijät huomioidaan.

Taustoitus: Monipuolinen aineisto ja eri tahojen kanssa vuorovaikutteisesti ke-
rätyt näkemykset tukevat laatutavoitteita ja toteutettavuutta.

- **Aineistokoosteessa** tuodaan yhteen suunniteltavan kohteen reunaehdot: keskeiset tiedot kohteen historiasta ja nykypäivästä, aiemmin eri toimialoilla tehty kehittämistyö sekä merkittäviltä sidosryhmiltä (ml. asukkailta) kootut näkemykset.
- **Tavoitteiston tueksi** kannattaa laatia kooste asiakirjoista, jotka osaltaan kannattelevat hankkeen tavoitteenasettelua. Näitä voivat olla mm. lainsäädännöstä ja kansainvälisistä sitoumuksista juontuvat linjaukset ja paikallisessa strategiatyössä asetetut tavoitteet.

Toteutus: Valpas työpari palaa säännöllisesti tavoitteiden pariin ja jatkaa toteutusta vasta tehtyään tarvittavat korjausliikkeet.

- **Aikalisän ottaminen:** Työpari on proaktiivinen, jos hanke uhkaa jostain syystä olla ajautumassa sivuraiteelle. Työn etenemistä tarkastellaan kriittisesti suhteessa asetettuihin tavoitteisiin.
- **“Hätäjarru”:** Jos hanke uhkaa epäonnistua, on työn toimintatavat rohkeasti kyseenalaistettava ja työ keskeytettävä asioiden puimiseksi rauhassa.

Tarkastelu: Oppivainen työpari arvioi oman toimintansa ja ajattelunsa kehittymistä sekä hankkeen tuloksia yltiörehellisesti.

- **Reflektiivisyys:** Työpari pyrkii tunnistamaan ja tunnustamaan niin erheitään ja kuin oivaluksiaan pitkin matkaa, jotta oppeja voidaan hyödyntää paitsi käynnissä olevassa työssä myös myöhemmässä työssä muualla.
- **Opien kokoaminen:** Toteutunutta kaupunkitilaa ja työryhmän toimintaa arvioidaan yltiörehellisesti, ja opit dokumentoidaan.

3.2.5 Tilojen uusiokäyttö ja lisäarvon skaalaaminen

Suunnittelukoneistomme kehittämisestä puhuttaessa fokus on usein uudisrakentamisen tuottamisen ehdoissa eikä olemassaolevan rakennetun ympäristön vaalimisessa tai tilojen muuntamisessa uusiin käyttötarkoituksiin. Siksi haastekimppuryhmämme tarkastelee jonkin verran myös rakennusten/tilojen uusiokäyttöä. Monet kaupungit ovat tunnistaneeet tilapäiskäyttöjen potentiaalin edistää kestävyyttä, resurssitehokkuutta ja yhteisöllisyyttä. Haussa on tasapaino, jossa määräykset ovat toimijoiden kannalta riittävän joustavia, mutta samalla pystytään varmistamaan tilojen turvallisuus, esteettömyys ja ympäristöystävällisyys.

Tilapäiskäytön käytännöistä saimme kiinni kurkistamalla Espoon Keraan. Kun Keran alueella 50 vuotta toiminut Inexin logistiikkakeskus aloitti vaiheittaisen siirtymisen Sipooseen, Keran hallit saivat mahdollisuuden syntyä uudestaan. S-ryhmän omistamasta alueesta ryhdyttiin tekemään uutta palvelukeskittymää ja avaamaan sitä tilapäiskäyttöille, jotta alue tulisi tunnetuksi jo ennen kuin uudet asukkaat muuttaisivat alueelle. Vuonna 2019 hallit aukesivat väliaikaistoiminnoille. Osa hallikokonaisuudesta purettiin kesällä 2022, ja loputkin osat on määrä purkaa uuden asuinalueen tieltä.

Vaikka Keran hallien yhteydessä on usein keskusteltu tilapäis- tai väliaikaiskäytöistä, oikeastaan olisi voitu puhua myös vanhojen logistiikkahallien loppukäyttöhankeesta. Halleja ei jätetty tyhjilleen tai pyritty purkamaan nopeasti, vaan niiden potentiaali hyödynnettiin aluemarkkinoinnissa ja omistajalle koituvien kulujen kattamisessa. Hankkeen eteneminen vaati erinäisten lupien saamista ja muutoksia tilojen käyttötarkoituksessa, kaikkiaan neljässä eri vaiheessa. Löytyi myös aktiivinen toimitilavälittäjä, joka löysi tiloihin ensimmäiset vuokralaiset. Vähintään yhtä suuri rooli alueen tunnettuuden lisäämisessä on ollut kansalaisaktivismiryhmä Kera-kollektiivilla, joka on toteuttanut alueella esimerkiksi kulttuuritapahtumia, osittain Espoon kaupungin ja kiinteistöomistajan tuella. Loppukäyttö on mahdollistanut myös urbaanin ruuantuotannon, kestävien liikkumispalvelujen ja vähähiilisen rakentamisen kehittämis- ja kokeilutoimintaa.

Varsinainen haastekimpputyössä keskusteltu ratkaisuaihio on kuitenkin Keran mallin toistettavuus. Alueen kehittämisen jatkuvuuden takaamiseksi Keran ”perintönä” korostetaan tilojen väliaikais- ja loppukäytön huomioimista mahdollisimman varhaisessa vaiheessa kehittämisprosessia. Nyt Kerassa jäädään pohtimaan, miten syntynyt kaupunkikulttuuri ja yritystoiminta saataisiin säilymään Kerassa tai lähialueella tai muualla Espoossa, kun hallit puretaan. Konseptin toimivuutta oli etukäteen vaikeaa arvuutella, kun väliaikais- ja loppukäyttöjä lähdettiin kokeilemaan hyvin erityislaatuisessa ympäristössä poikkeuslupajärjestelyjen turvin. Keran saama suosio ja toteutettujen pilottien anti antavat kuitenkin osviittaa, jonka pohjalta tilapäis- ja loppukäytön pelisääntöjä voidaan vahvistaa ja tarkentaa jatkossa. On kaupungin etu, jos kehitettävälle alueelle toimintansa tilapäisesti siirtävät toimijat ovat niin sanotusti juonessa mukana alusta lähtien ja pystyvät mukautumaan kehittämisen erilaisiin ja matkankin varrella muuttuviin aikajännteisiin ja kulloinkin tarjolla oleviin tilaratkaisuihin.

Keran perintö

Tilapäis- ja loppukäytön hyödyntämiseen voidaan lähteä erilaisin intressein, mutta silti kaikki osapuolet voivat hyötyä yhteistyöstä kukin omalla tavallaan⁴. Lisäarvon ja skaalauksen kannalta tilapäis- ja loppukäytöt olisi hyvä huomioida jo varhaisessa vaiheessa kaavoitusta ja aluekehitystä.

Loppukäytöstä on hyötyä kaikille osapuolille:

Tilan käyttäjille

Edullinen tila antaa mahdollisuuden toiminnan käynnistämiseen tai kehittämiseen sekä verkostoitumiseen.

Kiinteistön omistajille

Loppukäyttö nostaa alueen tunnettavuutta ja sitä kautta maan arvoa sekä vähentää kiinteistöön kohdistuvaa vandalismia.

Tilan käyttäjille

Kokeileva toiminta elävöittää ja uudistaa alueita ja synnyttää uutta kulttuuria, yrittäjyyttä ja työpaikkoja ilman isoja investointeja.

Tilojen loppukäytön prosessi Keran halleilla:

Visio

Vahva visio loppukäytön toteutuksesta ja tavoitteesta.

Motivaatio

Kiinteistönomistajan näkökulmasta tarvitaan vahva motivaatio, kuten maan arvon nosto aluemerkinnöillä.

Luvitukset

Tilojen väliaikaiskäyttö vaatii usein käyttötarkoituksen muutoksia ja sitä kautta luvitusta.

Avainhenkilöt

Hankkeen onnistumisen kriittisten avainhenkilöiden rooli on tunnistettava aikaisessa vaiheessa.

Brändi

Jatkuva viestintä, yhteistyö toimijoiden kanssa ja kulttuuritahtumat ovat olleet tärkeitä tunnettavuuden kasvattamisessa.

Vuokralaiset

Oikeanlaisten vuokralaisten valinnalla on varsinkin alkuvaiheessa merkitystä, jotta alueelle saadaan houkutelua käyttäjiä.

4 Hernberg, H. (2018). Keran väliaika: Elämää Keran tyhjiin tiloihin, loppuraportti. Urban Dream Management.

3.2.6 Muut kestävän kaupunkisuunnittelun ratkaisuaihiot

- Kestävän kehityksen veto-oikeuden** myötä olisi mahdollista kyseenalaistaa esimerkiksi kaupunkiorganisaation sisällä käynnissä oleva päätösvalmistelu kestävään kehitykseen vedoten ja vaatia kyseisen prosessin pysäyttämistä tai päätösehdotuksen perusteellisempaa taustoitusta. Tällöin perusteluiden pitäisi toki olla painavia. Haastekimpputyössä keskusteltiin myös astetta radikaalimmasta veto-oikeudesta: entä jos jo tehtyjä päätöksiä voisi ryhtyä avaamaan vaatimalla esimerkiksi päätöksen haitallisten seurausten eliminoimista. Kaupunkisuunnittelun yhteydessä kyse olisi etenkin voimassa olevien kaavojen kriittisestä tarkastelusta. Lainsäädäntö edellyttää jo nyt, että kaupungit pitävät kaavavarantonsa ajanmukaisina, eikä rakennuslupia tule myöntää kaava-alueille, jotka arvioinnin yhteydessä todetaan vanhentuneeksi. Vanhentumisen kriteerit tulisi kuitenkin päivittää. Kun ne nyt asetetaan yleisesti kaavan sisältövaatimuksilla, voisi vaatimuksia ekologisten reunaehtojen täytymisestä sisältövaatimuksissa kiristää. Viime vuosien tapahtumien perusteella tiedämme, että nopeasti muuttuneessa asenneilmastossa vasta vastikään - esim. viisi vuotta sitten tehdyt päätökset - voivat kohdata vastarintaa päätösten edetessä toteutusvaiheeseen.
- Puu puusta -periaatteen** mukaan operoivan puupankin tai puukassan tavoitteena olisi estää puiden kaataminen ilman, että tilalle istutetaan uusia tai kaadetut puut korvataan. Jokaisen puun menetys pitäisi siis tehdä tekemättömäksi. Etenkin tiheästi rakennetussa ympäristössä jokainen puu on arvokas ja tärkeä. Puun kaatamiseen johtavissa hankkeissa toimijoiden tulisi osoittaa, mihin vastaavanlaisen paikkaan korvaava puu "järjestetään". Sopivia paikkoja voisi olla tarjolla kaupunkiympäristön puukassassa, jonne niin yksittäiset taloyhtiöt kuin muutkin kiinteistönomistajat voisivat niitä ilmoittaa. Kiinteistönomistajan vastuulla olisi selvittää, että osoitettavat paikat soveltuvat kasvualustaksi; kaikesta muusta vastaisi puiden kaatamiseen johtanut hanke. Kassaa voisi ylläpitää kaupunkiorganisaatio tai vaikkapa asiasta kiinnostunut kansalaisjärjestö. Ratkaisulla puututtaisiin pieninä yksittäisinä päätöksinä etenevään luontokatoon. Korvaavan puun osoittamisen hinta ja vaiva nostaisivat kaatamisen kynnystä ja voisivat estää työmaavaiheen tilantarpeiden takia tehdyt kaadot kokonaan. Ajatus puu puusta -suunnitteluvälineelle syntyi, kun haastekimpputyössä pohdimme, mitä keinoja ja välineitä olisi vaikuttaa lähiluontoon ja pankki-toiminnan logiikkaa hyödyntäen. Puut ovat tässä ajattelumallissa sijoituksia, joiden määrän tulee säilyä tasapainossa, jottei synny velkaa lähiluonnolle.

Etenkin tiheästi rakennetussa ympäristössä jokainen puu on arvokas ja tärkeä.

3.3 Yhteenveto

Haastekimpputyön perusteella kestävyystavoitteiden riittävä huomiominen kaupunkisuunnittelussa on vielä kovan työn takana. Suunnittelujärjestelmästä me ei vielä oteta irti sen koko ”kestävyyshoa”, mutta toisaalta lienee selvää, ettei kestävä kaupunkisuunnittelun yhtälöä ratkaista pelkästään järjestelmää justeeraamalla. Muutos lähtee järjestelmää käyttävistä ihmisistä, jotka nostavat esiin epäkohtia ja hakevat ratkaisuja niihin. Muutos edellyttää useiden organisaatioiden toimintatapojen ja monien ammattikuntien ajattelun uudistumista, mutta ihmisten tekoa ne organisaatiot ja paradigmatkin ovat. Haastekimpputyö on osoittanut, että kaupungeista löytyy kunnianhimoisia ja näkemyksellisiä suunnittelijoita, jotka ovat valmiita niihin uudistuksiin, joita kaupunkirakentamisen planetaariset rajat edellyttävät.

Viittasimme työskentelyn aikana muutamaan otteeseen suunnittelun patologisuuden käsitteeseen⁵. Patologisuuden ilmetessä suunnittelu johtaa muihin päämääriin kuin mihin sen väitetään johtavan – samalla kun väitteet peittävät nuo päämäärät näkyvistä. Tällöin toimitaan julkilausuttujen tavoitteiden vastaisesti ilman, että tätä asiaa tiedostetaan. Näin voi käydä esimerkiksi väitettäessä, että jonkin tietyn kaupungin on mahdollista tuottaa kestävä kaupunkisuunnittelua, kunhan se vain kuuliaisesti toteuttaa kaupunkinsa strategiaa riippumatta siitä, että strategian tavoitteet ovat ilmiselvästi keskenään ristiriitaisia. Tällöin suunnittelukäytäntö kärsii vääristyneestä tavasta representoida itseään. Pahimmillaan tämä voi johtaa siihen, että teeskennellään vääristymätöntä samalla kun opitaan teeskentelemään ettei teeskennellä. Tällaista omaa olemustaan peittelevää ristiriitaista toimintaa voi kuvata kaksoissidoksella, jonka kehkeytyminen voi Mäntysalon ja Nymanin mukaan viedä toiminnan umpikujaan, johon liittyy neuvottomuutta ja turhautuneisuutta. Tällainen kokemus voi kuitenkin käynnistää kriittisen reflektioprosessin, joka avaa samalla portin koko suunnittelukäytännön tervehtyttämiseksi. Kaupunkisuunnitteluorganisaatioiden arjessa ei kuitenkaan välttämättä ole tilaa ja aikaa tällaiselle reflektiolle varsinkaan, jos johtoporras ei ole kiinnostunut kriittisestä reflektiosta.

Kumppanuusryhmämme nostaakin esiin tarpeen haastaa prioriteetteja myös muualla kuin kaupunkien ”suunnittelukoneistossa”. Monet kaupunkien työn kannalta tärkeät linjaukset tai tarkemman tulkinnan paikat määrittyvät muualla. Esimerkiksi kestävä kehityksen näkökulmasta kunnianhimoisten kaavaprosessien on nähty kaatuvan ELY-keskusten vanhanaikaisiin tulkintoihin moottoriliikenteen infran edellyttämästä kapasiteetista. Ilmas-toargumenttien esiintuominen on myös voinut kaikua kuuroille korville. Kestävä kaupunki-ohjelman vaikuttavuuden yhtenä mittapuuna voidaankin pitää sitä, miten ohjelma pystyy saamaan liikkeelle uudistusprosesseja eri hallinnontasojen ja sektoreiden hyvänä yhteistyönä. Myös ministeriöiden välisen yhteistyön syveneminen kestävyyskysymyksissä tukisi ohjelman vaikuttavuutta.

5 Mäntysalo, R. & K. Nyman (2001). Paradoksi ja patologia - Ristiriitojen kätkeminen ja ylittäminen maankäytön suunnittelussa. [Hallinnon tutkimus](#) 20:4, 373-383.

4 Hyvinvoivat yhteisöt sosiaalisesti kestävässä kaupungeissa

Fasilitaattorit:

Samuli Manu, Nanna Nieminen, Laura Väliniemi, Iina Tunkkari & Kirsi Siltanen (MDI),
Kaisa Lähteenmäki-Smith (MDI, nyk. VTT), Leena Alanko (Demos Helsinki),
Paula Saikkonen (THL)

4.1 Tausta ja tavoitteet

Kestävä kaupunki -ohjelman haastekimpputyössä ratkottiin myös sosiaalisen kestävyys-
den vahvistamisen haasteita: Kaupungeissa hyvinvointi kasaantuu samoille asukkaille ja
alueille, ja vastaavasti hyvinvoinnin puutteet tai heikkoudet saattavat kumuloitua. Mukana
haastekimpputyössä olivat Imatra, Jyväskylä, Karkkila, Kuopio ja Lahti.

Hyvinvoinnin haastekimppun keskeisenä käsitteenä toimi sosiaalinen kestävyys. Käsite
on mahdollista määritellä ja ymmärtää monin tavoin. Lähdimme liikkeelle Kuntaliiton
määritelmällä, sillä halusimme lähestyä monitulkintaista käsitettä näkökulmasta, joka olisi
relevantti ja puhutteleva mukaan lähteneille kaupungeille. Kyseinen määritelmä ei toimi-
nut koko työtä rajaavana vaan antoi yhteisen tarttumapinnan kaupunkien työstölle.

Kuntaliiton määritelmän mukaan sosiaaliseen kestävyys-tyteen sisältyvät muun muassa
ylisukupolvisen huono-osaisuuden ennaltaehkäisy, hyvinvoinnin mahdollistaminen,
eriarvoisuuden kaventaminen, riittävä toimeentulo, tasa-arvo ja yhdenvertaisuus sekä
turvallisuus. Sosiaalisesti kestävässä kehityksessä on kyse kuntalaisten mahdollisuuskis-
ta vaikuttaa omaan elämäänsä ja osallisuuteen kuntayhteisössä. Siinä huomioidaan kaikki
väestöryhmät, ja kehitys toteutetaan luonnon kantokyvyn rajoissa⁶.

Kaupunkikohtaisten keskustelujen ja yhteisen tilaisuuden pohjalta päädyttiin seura-
vaan työtä kehystävään kehikkoon nöyrän ohjauksen mallin⁷ hengessä ja X-käyrään⁸
kytkeytyen:

6 Kuntaliitto: sosiaalinen kestävyys; Tietoa ja testattuja ratkaisuja sosiaalisesti kestäväan
kaupunkiin, Kestävä kaupunki -ohjelma 2019–2023, tuloskooste 3.

7 Annala, Mikko ym. (2021). Nöyrän ohjauksen malli, POLICY BRIEF 2021:5

8 Hebinck, A., Diercks, G., von Wirth, T. et al. (2002). An actionable understanding of societal
transitions: the X-curve framework. *Sustainability Science* 17, 1009–1021.

Keskustelukehikko X-käyrän mukaisesti ryhmiteltyinä

Uudista ja jälleenrakenna

Sosiaalisen kestävyuden järjestelmällinen vahvistaminen kaikessa toiminnassa pienin ja isoin teoin. Samaan aikaan siitä huolehtiminen, että sosiaalista kestävyyttä ei ainakaan heikennetä kaupungin omin toimin. Ymmärrys siitä, miten oma toimiala vahvistaa kaupunkilaisten hyvinvointia.

Vakauta ja edistä

Kaikilla kaupunkilaisilla tulisi olla edellytykset tuntee itsensä osaksi kaupunkia (henkinen omistajuus). Osallistuminen ei ole vain kuulemista, vaan jotain monivivahteisempaa. Jokaisella kaupungin työntekijällä on oma roolinsa kaupunkilaisten hyvinvoinnin edistäjänä. Hyvinvoinnin edistäminen ei ole vain hyvinvointikoordinaattoreiden tehtävä.

Rakenna ja mahdollista uutta

Hyödynnetään eri tavoin ja eri tahojen tuottamaa tietoa päätöksenteon tukena sen eri vaiheissa. Sovittamalla yhteen erilaisia näkökulmia huomioidaan, että sama kaupunkitila koetaan eri tavoin erilaisissa väestöryhmissä. Mahdollistetaan eri-ikäisten osallistumista kaupunkitilan kehittämiseen ja turvalliseksi tekemiseen.

Poista käytöstä

On tärkeää ylittää hallinnonalaraajat ja hylätä pelko toimia muiden asiantuntijuusalueilla, jotta voimme avartaa näkökulmiamme ja löytää kestävyyskysymyksiin luovia ratkaisuja yhdessä. Meidän on päästävä irti siitä ajatusmallista, jonka mukaan nuorten tai jonkin tietyn kaupunkilaisten ryhmän käyttäytymistä täytyy muuttaa. Asiantuntijälähtöisyydestä ja sektorikohtaisuudesta luopuminen edellyttää mukavuusalueelta poistumista.

Haastekimpun kannalta keskeisiksi määrittyivät kaupunkien kanssa käytyjen keskusteluiden pohjalta seuraavat haasteet:

1. Sosiaalinen kestävyys nähdään hankalana käsitteenä.
2. Sektorirajat ja professionaalisuus ovat hyvinvoinnin edellytysten luomisen ja vaikuttavuuden esteenä.
3. Lapsia ja nuoria ei tavoiteta osaksi kaupunkien kehittämistä.

Työn tavoitteena oli löytää ratkaisuja yllä esitettyihin haasteisiin yhdessä osallistujakaupunkien kanssa. Työ toteutettiin kaupunkien ja fasilitaattoreiden yhteistyönä kaupunkikiertueen merkeissä, jossa pyrittiin löytämään nimettyihin haasteisiin ratkaisuja. Kaupunkikiertue rantautui kuhunkin kaupunkiin eli Jyväskylään, Karkkilaan, Imatralle, Kuopioon ja Lahteen. Jokainen kiertuepäivä sisälsi inspiroivia alustuspuheenvuoroja sekä teeman yhteistä työstöä tavoitteena kiteyttää ratkaisuaihioita.

4.2 Sosiaalisen kestävyden ja hyvinvoinnin vahvistamisen ratkaisuja

4.2.1 Osallistuminen ja osallisuus haastekimpun ytimessä

Haastekimpun haasteet nivoutuvat yhteen osallistumisen ja osallisuuden kysymyksissä. Osallistuminen on ainoastaan yksi osa osallisuuden kokonaisuutta, joka käsittää sen lisäksi lukuisia muita näkökulmia. Olennaista osallisuudessa ilmiönä on sen rakentuminen erilaisissa vuorovaikutussuhteissa käsittäen mm. osallistumista, olemista ja toimimista⁹. Kaupunkien keskusteluissa osallisuuden vahvistaminen osana kaupunkien kehittämistä ja asukkaiden hyvinvoinnin edistämistä nousi useasti esiin. Osallisuuden edistämisestä on jo paljon hyviä esimerkkejä, mutta hyvien käytäntöjen siirtäminen ei aina ole mutkatonta¹⁰.

Kaupungeissa saatetaan hyvinkin tiedostaa, miten tärkeää osallisuuden kokemus ja sen vahvistaminen hyvinvoinnille on, mutta käytännössä toiminta sen suhteen on lyhytjänteistä, yksittäisissä hankkeissa tapahtuvaa ja siten sirpalemaista. Kuitenkin kaupunkilaisten osallistumista ja siten osallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa – tai heikentää –

9 vrt. Isola, A.-M., et al. (2017). Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Terveystieteiden tutkimuskeskus. Työpaperi 33/2017.
10 ks. myös <https://kestavakaupunki.fi/osallisuus>

Osallisuuden tunnetta voidaan vahvistaa – tai heikentää – kaikkialla siellä, missä kaupunkilaisia kohdataan.

kaikkialla siellä, missä kaupunkilaisia kohdataan. On kuitenkin tärkeää ymmärtää, että osallistuminen vahvistaa merkittävästi osallisuuden tunnetta, ja osallisuuden kokemus syntyy monista eri tekijöistä. Tässä kokonaisuudessa osallistuminen on vain yksi tapa edistää osallisuutta.

Erilaisten osallistumista ja osallisuutta tukevien käytäntöjen kehittäminen on jatkuvaa oppimista ja työtä. Vaikuttavuutta koko kaupunkiorganisaation tasolla ei synny, jos se jätetään vain yksittäisten hankkeiden tehtäväksi – opit kun eivät helposti liiku hallintosektoreilta toiselle tai aina edes saman sektorin sisällä projektista toiseen.

Keskusteluissa kävi ilmi, että etenkin lasten ja nuorten äänen kuulumiseen kaivataan kaupunkikehittämisessä kulttuurin muutosta. Kokemus osallistumisesta ja kuulluksi tulemisesta vahvistaa sosiaalista kestävyyttä, ja siksi erilaisista taustoista tuleville lapsille ja nuorille on syytä tarjota osallistumisen mahdollisuuksista.

4.2.2 Kolme ratkaisukokonaisuutta

Hankkeen yhteydessä työstettyjä ratkaisuja ja ratkaisuehdotuksia on koottu kolmeen laajempaan ratkaisukokonaisuuteen työtä kehystävien päähaasteiden teemojen mukaisesti. Haasteiden kimpumaisen luonteen vuoksi ratkaisuehdotukset saattavat olla osana useampaa kuin yhtä ratkaisukokonaisuutta.

Lapsi- ja nuorisoystävällinen kunta 2.0

Aito osallisuuden mahdollistaminen ja kuulluksi tuleminen kokemus edellyttävät syvällistä muutosta kaupungin toimintatavoissa siten, että nuoret ovat aidosti osallisina kaupungin kehittämisessä ja pystyvät vaikuttamaan kaupungin tulevaisuuteen. Tällaista strategista työskentelyä tukevia kehikkoja on jo nykyisellään olemassa. Esimerkiksi sitoutuminen Lapsiystävällinen kunta -malliin tarjoaa suuntaviivoja kehittää osallistumisen alustoja ja työkaluja.

Ratkaisutyössä tunnistettiin, että nuorten kuuleminen ja vaikutusmahdollisuudet tulisi asemoida nykyistä aikaisempaan vaiheeseen suunnitteluprosesseja. Tämä edellyttää kuitenkin riittävän ajan varaamista suunnitteluprosessien toteutukseen ja erilaisten tiedonkeruutapojen tuottamien tulosten hyödyntämiseen. Nuorten vaikuttamisen tulokset on myös tärkeää tehdä näkyväksi osana suunnitteluprosesseja.

Tiivis vuorovaikutus lasten ja nuorten kanssa on avainasemassa lapsia ja nuoria koskevan ymmärryksen lisäämiseen kaupunkiorganisaatioissa. Tämä edellyttää kaupungilta läsnäoloa siellä missä lapset ja nuoret jo kokoontuvat niin "livenä" kuin virtuaalisesti, sekä aidon yhteyden kehittämistä nuoriin. Tähän liittyy myös kyky vuorovaikuttaa nuorten

kanssa ns. nuorten kielellä. Tiedon ja ymmärryksen leviämisen näkökulmasta on olennaista, että nuoria kohtaavat ammattilaiset tekevät yhteistyötä. Tämä tarkoittaa yhteistyötä myös kaupunkiorganisaation ulkopuolisten toimijoiden kuten yritysten kanssa.

Lapsi- ja nuorisoystävällinen kunta 2.0 edellyttääkin tietopohjan monialaista kehittämistä ja nuorille suunnattujen palveluiden muotoilua pohjautuen tietoon nuoruudesta ilmiönä ja nuorten ongelmien ominaispiirteistä. Tietoon perustuvaa vaikuttavaa toimintaa voidaan tukea myös nuorisovaikutusten ennakoarvioinnilla kaupungin päätöksenteossa. Kaupunkitilan näkökulmasta korostuu ymmärrys hengailusta nuorille ominaisena toimintana ja ajankäytön tapana. Hengailun näkökulmasta on tärkeää pitää huolta maksuttomien tilojen määrästä ja laadusta.

Karkkilan kaupungin työskentelyssä nostettiin lapsi- ja nuorisoystävällisen kunnan ideaan erityisnäkökulmana taiteen keinot osallistumisen mahdollistajana ja osallisuuden luojana. Konkreettisine esimerkkeinä toimivat nuorille tarjottu osallistumismahdollisuus kulttuurikaveritoimintaan sekä kulttuurikasvatussuunnitelman vakiinnuttaminen ja normalisointi osaksi kaupungin toimintatapoja.

Monialainen tietopohja sektorit ylittävän yhteistyön vauhdittajana

Osana työskentelyä tunnistettiin, että kaupunkilaisia kohdataan etenkin sosiaali- ja terveyspalveluissa, mutta myös esimerkiksi kulttuuripalveluissa, oppilaitoksissa ja muissa koulutuspalveluissa. Nämä kaupunkilaisten kohtaamisen paikat ovat siten myös mahdollisia paikkoja osallisuuden kokemuksen vahvistamiseen. Kaikki nämä kohtaamiset tuottavat ymmärrystä ja tietoa kaupunkilaisten elämästä. Arkipäivän työssään ihmisiä kohtaavien ammattilaisten omaama hiljainen tieto tulisikin hyödyntää nykyistä paremmin kaupungin suunnittelussa ja kehittämisessä. Tämä myös kääntää näkökulmaa kaupunkilais- ja toimijalähtöiseksi. Strategioiden ja suunnitelmien ohien tarvitaan myös bottom-up lähestymistä ja erilaisten kaupunginosien omien vahvuuksien ja toimijoiden tunnistamista. Monialainen tietopohja auttaa tunnistamaan ja hahmottamaan kehittämisen resurssien laajaa kirjoa.

Erytisesti isoissa kaupungeissa on vakiintuneita tapoja kerätä tilastollista tietoa ja hyödyntää asiakastietojärjestelmien tuottamaa dataa. Kaupunkilaisten kokemuksia kuullaan sen sijaan paljon vähemmän. Kokemustiedon avulla on kuitenkin mahdollista hahmottamaan, millä tavoin hallinnon siilot haittaavat kaupunkilaisten arkea. Kokemustieto auttaa myös hahmottamaan mitkä menetelmät ja areenat edistävät osallisuutta vaikuttavasti ja tukevat tällaisten menetelmien ja toimintatapojen suunnittelua ja kehittämistä. Päätöksentekijöiden, viranhaltijoiden ja poliittisten luottamushenkilöiden sekä kaupunkilaisten välinen keskustelu auttaa myös parhaimmillaan hahmottamaan, mitkä palvelut kaipaavat uudelleenmuotoilua ja mistä muutokset tulisi aloittaa.

Erytisesti Jyväskylässä ideoitiin mahdollisuutta muodostaa taho, joka yhdistäisi keskeisiä sidosryhmiä, erilaisia kaupungin kehittämistä koskevia näkökulmia ja välittäisi tietoa eri toimijoille. Lisäksi Jyväskylässä kehitettiin aihiota kaupungin omasta etnografisesta, joka palvelisi kaupunkisuunnittelun tarvetta laadukkaalle ja käyttökelpoiselle tiedolle

kaupunkilaisten arjesta ja elämästä. Etnografinen tieto voisi auttaa ymmärtämään kaupunkilaisia paremmin ja tukemaan sosiaalisesti kestävästä kaupunkisuunnittelusta.

Ymmärretään ja konkretisoidaan sosiaalinen kestävyys omassa työssä.

Kaupungit toimivat monin tavoin sosiaalisen kestävyuden vahvistamiseksi, vaikka eivät välttämättä tule toimiaan näin nimenneeksi. Sosiaalisen kestävyuden selkeyttämiseksi käsite pitääkin aina konkretisoida siinä yhteydessä, missä sitä käytetään. Kuten mihin tahansa kestävyteen, myös sosiaaliseen kestävyteen kohdistuu sitä vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä. Työ sosiaalisen kestävyuden vahvistamiseksi alkaa keskustelulla siitä, miten sosiaalinen kestävyys (tai sen heikkous) kaupungissa näkyy, miksi sitä halutaan vahvistaa ja vasta sen jälkeen päästään keskustelemaan siitä, miten sitä voidaan vahvistaa ja tekemään konkreettisia toimintasuunnitelmia onnistumisen arviointineen. On vaikea löytää sellaista hallinnonalaa, jolla ei olisi jotakin yhteyttä sosiaaliseen kestävyteen.

Tietoisuutta sosiaalisesta kestävydestä on mahdollista edistää esimerkiksi yksinkertaisella testillä, jolla voi testata tietämyksensä. Esimerkiksi Kuopiossa ideoitiin ratkaisuaihiona kymmenen kohdan testiä, jota voisi ensin hyödyntää kaupunkiorganisaation sisäisenä työkaluna ja avata sitten se koko kaupunkiyhteisön hyödynnettäväksi.

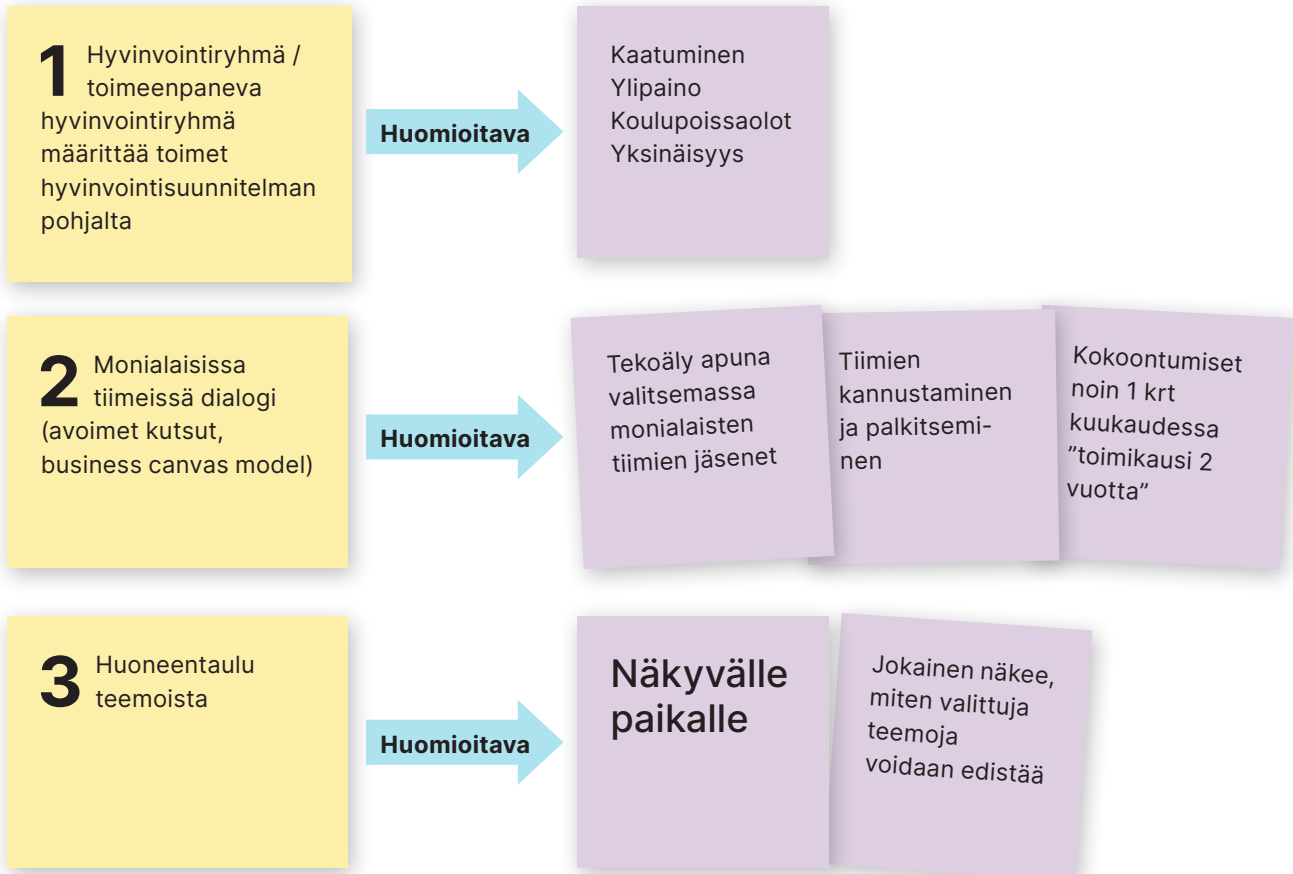
Osana työskentelyä tuotettiin konkreettinen ehdotus testin sisällöksi:

1. Mikä on kuntien rooli sosiaalisen kestävyden edistämässä?
2. Mitkä ovat keskeiset tavoitteet, joita kunnat pyrkivät saavuttamaan sosiaalisen kestävyden näkökulmasta?
3. Miten kunnat voivat edistää osallisuutta ja tasa-arvoa kaupunkiympäristössä?
4. Mitä toimenpiteitä kunnat voivat toteuttaa köyhyyden vähentämiseksi ja sosiaalisen hyvinvoinnin edistämiseksi?
5. Miten kunnat voivat edistää terveyttä ja hyvinvointia kaupunkiympäristössä?
6. Mikä rooli kunnan asuntopoliitilla on sosiaalisen kestävyden edistämässä?
7. Miten kunnat voivat tukea koulutusta ja elinikäistä oppimista?
8. Mikä on kunnan rooli ja vastuu työllisyyden edistämässä ja työttömyyden torjunnassa?
9. Miten kunnat voivat edistää kulttuurista moninaisuutta ja kulttuuristen oikeuksien toteutumista?
10. Miten kunnat voivat tehdä yhteistyötä eri sidosryhmien kanssa sosiaalisen kestävyden edistämiseksi?

Ratkaisuaihiona tuotiin esiin myös sosiaalisen kestävyden visualisointia annetussa kaupungissa. Visualisoinnin käytännön toteutus tapahtuu monialaisissa tiimeissä, joissa hahmotetaan kaupungin sosiaalisen kestävyden toimia. Valmista visualisointia on mahdollista hyödyntää esimerkiksi toimintaa ohjaavana huoneentauluna. Osana työtä tuotettiin alustava prosessikuvaus huoneentaulun toteuttamisen tavasta.

Ehdotus huoneentaulun toteuttamisprosessiksi.

Ratkaisuna sosiaalisen kestävyuden konkretisoimiseen osana budjettiprosessia kehiteltiin ajatusta ilmiöbudjetin testaamisesta osana olemassa olevaa ohjelmakehikkoa. Kuopiossa mahdolliseksi pilotointikohteeksi esitettiin Liikkuva Kuopio -ohjelmaa. Osana työskentelyä luotiin ehdotus ilmiöbudjetin testaamisen prosessiksi:

1. Toimenpidelista tehty
2. Työryhmä päättää, mihin kohdennetaan
3. Budjetti konsernihallinnossa, josta jaetaan
4. Eurot kaivetaan
 - a) yksiköiden käyttötaloudesta
 - b) kumppanien rahoituskanavista (AU, AKKE, OKM; AVI, ESR, Leader jne.)
 - c) siemenrahoitus kehittämisrahasta
 - d) kohdennetaan uutta rahoitusta omasta pussista

Pisimmälle viety sosiaalista kestävyyttä konkretisoiva ratkaisuaihio oli kaupunkilabran prosessimalli, jonka tarkoituksena on tukea asuinalueiden kehittämistä kestäväällä tavalla. Prosessimallin elementit on kuvattu seuraavassa taulukossa. Eri elementit muodostavat kehämäisen dynamiikan, jossa olennaista on tulosten mittaaminen ja niistä oppiminen.

Hyvinvoinnin arviointi	Valitun alueen hyvinvointitiedon läpikäynti ja hyvinvoinnin pullonkaulojen tunnistaminen.
Erätaukodialogi	Kerätään asiantuntijoiden näkökulmat alueen ja sen sosiaalisen kestävyuden kehittämiseksi.
Kohderyhmän tunnistaminen	Selvitetään, mikä on asukkaiden tarve sosiaalisen kestävyuden kehittämiseen ja mitkä ryhmät tätä erityisesti kaipaavat.
Asukastilaisuus	Kerätään asukailta tieto: "Mitä te tekisitte?"
Toimintojen suunnittelu	Suunnitellaan toimintoja, jotka tukevat sosiaalista kestävyyttä.
Monialainen yhteistyö	Kaupungin eri sektorit työskentelevät yhdessä toistensa ja asukkaiden kanssa.

4.3 Yhteenveto

Hyvinvoinnin haastekimpputyöstä on tiivistettävissä useita oppeja, joiden avulla voidaan tukea kaupunkien kehittämistä sosiaalisesti kestäväällä tavalla. Vaikka hyvinvoinnin edistämisen monialaisuus ei ole varsinaisesti uusi havainto, haastekimpputyön tulokset tukevat näkemystä siitä, että hyvinvoinnin edistäminen ei voi olla ainoastaan esimerkiksi hyvinvointikoordinaattoreiden vastuulla. Hyvinvoinnin vaikuttava edistäminen vaatii poikkisektoriaalista ja monialaista yhteistyötä kaupungin eri toimijoiden kesken.

Hyvinvoinnin monialaisuus on myös etu sikäli, että hyvinvoinnin edistämistä voi lähteä tekemään eri kulmilla, eri toimijoiden kanssa, kohderyhmästä ja laajuudesta riippuen. Erilaiset hyvinvoinnin osatekijät kietoutuvat tiiviisti yhteen. Esimerkiksi osallisuuden kokemuksen vahvistuminen jossakin yksittäisessä asiassa heijastuu usein muihinkin asioihin tai myönteisenä koettu kohtaaminen kaupungin viranhaltijan kanssa luo laajemmin luottamusta kaupungin toimintaan.

Hyvinvoinnin monialainen luonne tarkoittaa myös tarvittavan tietopohjan moniulotteisuutta. Tämä ei viittaa ainoastaan useiden erilaisten tiedonkeruiden, rekistereiden ja muiden erilaisten aineistojen keräämiseen, vaan niiden aidosti monipuoliseen hyödyntämiseen osana päätöksentekoa. Erilaisten aineistojen yhteensovittamisella voidaan tukea ymmärrystä kaupunkilaisten kokemuksista ja tarpeista, ja auttaa suuntaamaan kaupungin toimintaa tältä pohjalta. Tärkeänä siltana kaupunkiorganisaation ja kaupunkilaisten välillä toimivat esimerkiksi ns. katutason työntekijät. On kuitenkin hyvä muistaa, ettei sosiaalisen kestävyuden edistäminen välttämättä vaadi suurta määrää suunnitelmia tai erillisiä indikaattoreita. On monia sellaisia käytäntöjä, joilla voidaan vaikuttaa nopeastikin, kunhan kuunnellaan työntekijöitä ja kaupunkilaisia. Pienien myönteisten muutosten kautta saattaa kiinnostus kasvaa isompiin kokonaisuuksiin, mikä on omiaan vahvistamaan osallistumista.

Haastekimpputyössä keskityttiin erityisesti nuorten ja lasten osallisuuteen, jossa korostuu tulevaisuuden näkökulma. Useissa kaupungeissa suunnitteluprosessit eivät ota riittävästi huomioon lasten ja nuorten ääntä, ja niiden aikajänne on usein ristiriidassa nuorten elämänkaaren kanssa; suunnitteluun osallistuva nuori ei välttämättä ole näkemässä prosessin tuloksia kaupungin asukkaana useiden vuosien päästä. Nuoruudesta alkanut osallistuminen ja osallisuuden vahvistaminen vaikuttavat ihmisen koko elämän-

**Erilaisten aineistojen
yhteensovittamisella voidaan
tukea ymmärrystä kaupunkilaisten
kokemuksista ja tarpeista.**

kaaren vaikuttamisen kokemuksiin ja osallisuuden tunteeseen. Varhain alkava osallisuuden kierre ehkäisee osattomuuden kokemuksen syntymistä sekä osattomuuteen ajautumista.

Haastekimpputyö on tuonut esiin sen, että vaikuttava osallisuuden edistäminen ei ole ainoastaan ns. perinteisten osallistumisen kanavien kuten virallisten kuulemisten ja kyselyiden ylläpitoa sekä toteuttamista. On tärkeää, että kaupungin ja kaupunkilaisten välistä vuorovaikutusta edistetään monipuolisilla menetelmillä erilaisten kaupunkilaisten tarpeisiin. Ihmisten välinen vuorovaikutus vähentää yksinäisyyttä, mikä on esimerkiksi Kuopiossa tunnustettu sosiaalista kestävyyttä heikentäväksi tekijäksi. Kokemustietoa voidaan kerätä sieltä, missä ihmiset ovat, ja yhteistyössä heidän kanssaan. Vaikka yksittäisten hankkeiden ja suunnitteluprosessien tiedonhankinta voi vaikuttaa pistemäiseltä, ne muodostavat parhaimmillaan pitkällä aikavälillä oppimisen ja vuorovaikutuksen kautta syntyvän vaikuttavuuden kokonaisuuden. Esimerkiksi erilaiset työpajat, tapahtumat ja yhteissuunnittelun prosessit ovat mahdollisuuksia oppimiseen. Lisäksi on tärkeää huomata, että kaikki osallistuminen ja vaikuttaminen ei tapahdu fyysisissä tapaamisissa, vaan myös digitaalisia välineitä tulisi hyödyntää osana menetelmäpalettia. Osallisuus on myös kokemusallista: on tärkeää, että kaupunkilaiset kokevat tulevaisuutensa kuulluiksi ja arvostetuiksi.

Yhteenvetona on mahdollista todeta, että vaikka kaikki kaupungit ovat ainutlaatuisia, ovat useat niiden kohtaamista haasteita samankaltaisia. Tämä korostaa hyvien käytäntöjen jakamisen ja oppimisen merkitystä. Ratkaisujen skaalaaminen ja hyvät esimerkit voivat parhaimmillaan nopeuttaa tavoiteltua siirtymää. Skaalauksen näkökulma korostaa kuntien ja kaupunkien omaa toimijuutta: ratkaisujen skaalaaminen edellyttää kunnilta ja kaupungeilta aktiivista työtä sekä erilaisten menetelmien ja areenoiden hyödyntämistä. Kaupungeissa ja kolmannella että neljännellä sektorilla on uskomaton määrä osaamista, joka kannattaa hyödyntää tavoiteltaessa kestävästä elinympäristöstä kaikille.

Sosiaalinen kestävyys kietoutuu tiiviisti muihin kestävyyskäsitteisiin ja niiden edellytyksiin. Esimerkiksi kokemus siitä, että pystyy vaikuttamaan oman elämänsä kulkuun vahvistaa kiinnostusta omaan elinympäristöön. Kiinnostus omaan asuinalueeseen kohtaan puolestaan edistää alueen turvallisuutta, siisteyttä ja lisää sen vetovoimaa. Luottamus toisia ihmisiä ja viranomaisia kohtaan edelleen mahdollistaa pitkän aikajänteen päätöksentekoa, mitä ekologinen kestävyys väistämättä edellyttää. Kokemus samassa veneessä olemisesta ja samaan suuntaan soutamisesta on välttämätöntä kaikille kestävyyssiirtymille. Sosiaalisen kestävyuden keinotekoinen eristäminen omaksi kategoriakseen saattaa pahimmillaan jopa vääristää käsitystämme siitä, miten hyvinvointi ja kestävyys liittyvät toisiinsa.

Kokemus samassa veneessä olemisesta ja samaan suuntaan soutamisesta on välttämätöntä kaikille kestävyyssiirtymille.

On tärkeää saada sosiaalisen kestävyiden vahvistaminen tasapainoisesti mukaan kestävyystarkasteluun, jossa usein suoraviivaisemmin konkretisoitavat ekologinen ja taloudellinen kestävyys voivat painottua sosiaalista kestävyyttä enemmän. Poliittikatoimissa kestävyiksi pitäisi tarkastella aina yhdessä. Jos kestävyiden osa-alueet jäävät omiksi pilareikseen voi käydä niin, että lyhyellä aikavälillä taloudellista tai ekologista kestävyyttä vahvistavat toimet eivät olekaan sosiaalisesti kestäviä. Tällainen resurssien käyttö ei ole mielekästä kestävyys siirtymien näkökulmasta. Pitkällä aikavälillä kestävyiden eri ulottuvuudet eivät varsinaisesti ole ristiriidassa keskenään. Sosiaalisen kestävyiden tarkastelu itsessään on kuitenkin hyödyllistä, jotta ymmärryksemme sen eri ulottuvuuksista ja käytännön esimerkeistä kasvavat ja kehittyvät.

Politiikkatoimissa kestävyiksi pitäisi tarkastella aina yhdessä. Jos kestävyiden osa-alueet jäävät omiksi pilareikseen voi käydä niin, että lyhyellä aikavälillä taloudellista tai ekologista kestävyttä vahvistavat toimet eivät olekaan sosiaalisesti kestäviä.

5 Kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa

Fasilitaattorit:

Nina Ahola, Elise Järvenpää, Riku Lumiaro ja Henna Malinen (Syke)

5.1 Tausta ja tavoitteet

Kaupunkiluonto tuottaa hyötyjä ihmisten hyvinvoinnin, ilmaston, luonnon monimuotoisuuden, kaupunkien vetovoimaisuuden ja resilienssin kannalta. Viheralueet tukevat asukkaiden terveyttä ja viihtymistä kaupungeissa. Kaupunkivihreän arvoa ei kuitenkaan ole aina tunnistettu riittävällä tavalla maankäytön suunnittelussa tai viherrakenteiden ylläpidossa. Haastekimppun tavoitteena oli ratkaisujen kehittäminen kaupunkiluonnon turvaamiseksi tiivistyvässä kaupungeissa eri puolilla Suomea.

Haastekimppussa kehitettiin ratkaisuja kaupunkiluontoon liittyviin haasteisiin, kuten luonnon monimuotoisuuden ja luontoarvojen säilyttämiseen kasvavassa kaupungissa, viherrakenteen lisäämiseen tiivistyvässä kaupungeissa sekä urbaanien viherratkaisujen hyväksyttävyyden lisäämiseen.

Kaupunkivihreän haasteita ratkoivat kaupunkien edustajat Helsingistä, Iisalimesta, Järvenpäästä, Kemistä, Lahdesta, Raaseporista, Turusta, Vantaalta ja Ylöjärveltä. Mukana oli muun muassa maisema-arkkitehteja, hortonomeja, kaavoittajia, ympäristösuunnittelijoita, puutarhureita, kaupunkisuunnittelijoita sekä viherympäristöasiantuntijoita. Työtä fasilitoi Suomen ympäristökeskus.

5.2 Toteutus

Kaupunkivihreä-teemassa yhteistyö kaupunkien osallistujien kesken toteutettiin säännöllisinä työpajamaisina tapaamisina. Työpajojen ohella kaupungit työstivät haasteita pienryhmissä. Pitkien välimatkojen vuoksi tilaisuudet järjestettiin etäyhteyksillä. Tapaamisissa pyrittiin mahdollistamaan ennen kaikkea eri kaupunkien asiantuntijoiden välistä yhteistyötä ja tapaamisten välillä kannustettiin työstämään aiheita eteenpäin oman organisaation henkilöitä laajemminkin mukaan ottaen. Haastekimpputyöskentelyn aikana kuultiin monia sekä Syken että muiden organisaatioiden asiantuntijoita ja järjestettiin erillinen koulutus yhteiskehittämisestä, muutosmuotoilusta ja siihen liittyvistä työkaluista. Toukuussa 2023 pidettiin yhteinen hybriditilaisuus, jossa kaikki pääsivät keskustelemaan kehitteillä olevista ratkaisuista sekä kuulemaan kutsuttuja asiantuntijoita. Keväällä koonnuttiin myös lähitapaamisiin Turussa ja Järvenpäässä.

Haasteiden ratkomisessa noudatettiin löyhästi palvelumuotoilusta ja innovaatiotoiminnasta tuttua ”tuplatimanttimallia”¹¹. Hankkeen alkuvaiheessa keskityttiin teemaan liittyvien, eri kaupungeissa ajankohtaisten haasteiden kartoittamiseen, priorisointiin ja määrittelyyn. Vuoden vaihteessa, muutaman kuukauden haasteiden prosessoinnin ja karsinnan jälkeen, siirryttiin ideoimaan ratkaisuja, joista jälleen valittiin parhaimmisto jatkokehitettäväksi ja jalkautettaviksi.

Haasteiden kartoituksen lopputuloksena tunnistettiin kymmeniä erilaisia, mutta suurelta osin toisiinsa kytkeytyneitä haasteita seuraaviin teemoihin liittyen:

- **Viheralueiden laatu ja monimuotoisuus**
- **Viheralueiden määrä ja kytkeytyneisyys**
- **Kaupunkiluonnon suojelu**
- **Viheralueiden saavutettavuus ja käyttöpaineet**
- **Asukkaiden hyvinvointi**
- **Tavoitteiden asettaminen, toteuttaminen ja yhteensovittaminen**
- **Yhteistyön haasteet kaupunkiorganisaatioissa ja laajemmin**
- **Resurssien vähäisyys**
- **Tietopohjan puutteet**
- **Riskienhallinta kuten hulevesitulvat**
- **Suunnittelu ja rakentaminen**

Haastekimpun yhteisenä kokoavana tavoitteena oli ratkaisujen kehittäminen kaupunkiluonnon turvaamiseksi tiivistyvien kaupunkien olosuhteissa. Yhteisissä työpajoissa teemaan havaittiin liittyvän lukuisia toisiinsa kytkeytyneitä haasteita, joita ei voitu täysin erottaa toisistaan, mutta niitä voitiin jäsenellä eri näkökulmiksi ratkaisutyön kohdentamiseksi. Alkuvaiheessa ratkaisuja lähdettiin työstämään neljässä temaattisessa ratkaisutiimissä:

1. **Laatuhaaste: viheralueiden luonnon monimuotoisuuden kehittäminen**
2. **Määrähaaste: kaupunkiluonnon lisääminen, säilyttäminen ja kehittäminen**
3. **Vihreän lisääminen katutilassa ja kortteleissa, tiiviissä kaupunkirakenteessa**
4. **Viherympäristön arvon tunnistaminen**

¹¹ <https://www.designcouncil.org.uk/our-resources/framework-for-innovation/>

Ratkaisutiimeissä käynnistettiin tuplatimantti-mallin toinen puoli, eli ratkaisujen ideointi ja toteuttaminen. Kukin tiimi eteni hieman erilaisella aikataululla, mutta jokaisessa edettiin ratkaisujen ideoinnista ja karsinnasta määrittelyyn ja toteutukseen. Osallistuminen tiimien työskentelyyn oli joustavaa. Kaupunkitiimit sitoutuivat kehittämään ratkaisuja ainakin yhdessä tiimissä, mutta saivat halutessaan osallistua myös muiden tiimien tapaamisiin.

Kaupunkivihreän laatuhaastetta lähestyttiin ensisijaisesti luonnon monimuotoisuuden näkökulmasta. Monimuotoisen kaupunkiluonnon edistämisen osahaasteina tunnistettiin mm. terminologian ja tavoitteiden selkiyttäminen, seuranta ja indikaattoreiden määrittäminen, asukkaiden näkemysten huomioiminen sekä monimuotoisuuden huomioiminen kunnossapidossa.

Kaupunkivihreän määrään liittyvää haastetta lähdettiin taklaamaan kaupungin viherympäristön isoa kuvaa silmällä pitäen. Haasteena tunnistettiin erityisesti autoliikenteen ensisijaisuus katutilassa sekä autojen ja pysäköinnin tarvitsema tila. Tiedon systemaattisen keräämisen, esimerkiksi luonnon monimuotoisuudesta ja ylipäätään viheralueiden tuottamista ekosysteemipalveluista todettiin tukevan kaupunkivihreän määrän lisäämisen ja laadullisen kehittämisen tavoitteita.

Vihreän lisääminen katutilassa ja kortteleissa, tiiviissä kaupunkirakenteessa -ratkaisutiimissä kaupunkivihreän kehittämistä katutiloissa ja korttelitasolla tarkasteltiin erityisesti tiiviin kaupunkialueen ja keskusta-alueiden kehittämisen näkökulmasta. Tiiviisti rakennetuilla alueilla viherympäristöä on usein erityisen niukasti, ja uuden kaupunkivihreän sovittaminen olemassa olevaan kaupunkirakenteeseen voi olla hankalaa. Katuvihreä ja muut pienipiirteiset viherelementit voivat kuitenkin tuottaa lukuisia hyötyjä, kuten hyvinvointivaikutuksia, viihtyisyyttä ja ekologisia yhteyksiä, minkä vuoksi tiiviin kaupunkialueen viherratkaisuille on suuri tarve.

Viherympäristön arvon tunnistaminen -haasteessa viherympäristön arvon osoittaminen ja näkyväksi tekeminen voi vauhdittaa useiden konkreettisten ratkaisujen käyttöönottoa ja tuoda selkänöjää luontoposiitiviseen päätöksentekoon. Neljännen ratkaisutiimin lähtökohtana oli havainto, jonka mukaan myös muut kuin viherympäristön suunnittelijat ja hoitajat tulisi saada ymmärtämään viherympäristön arvo ja kustannusvaikutukset pidemmällä tähtäimellä. Viherympäristön arvo pitäisi huomioida laajemmissa kaupunkisuunnittelua ja kaupunkiympäristöä koskevissa kokonaisuuksissa paremmin.

Kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa -haastekimpussa kehitetyt ratkaisuehdotuskokonaisuudet

Ratkaisuehdotus	Ratkaisutiimin kaupungit
1. Viherympäristön laatu: Kotimaisten puiden ja putkilokasvien suosiminen	Turku, Vantaa, Iisalmi, Järvenpää, Ylöjärvi
2. Viherympäristön laatu: Kaupunkivihreän tilan eli luontotiedon kartoittaminen	Turku, Vantaa, Iisalmi, Järvenpää, Ylöjärvi
3. Viherympäristön arvo ja laatu: Yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollistavien rakenteiden kehittäminen ja jalkauttaminen kuntaorganisaatioon	Kemi, Ylöjärvi, Järvenpää, Helsinki, Turku, Vantaa
4. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Riittävä tila kaupunkivihreälle, kaupunkivihreän prioriteettijärjestys	Helsinki, Järvenpää, Kemi, Lahti, Vantaa
5. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Taskupuistot	Helsinki, Järvenpää, Lahti, Vantaa
6. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Rakennusjärjestyksen kehittäminen	Helsinki, Järvenpää, Lahti, Vantaa
7. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Saavutettavuusohjeet	Helsinki, Järvenpää, Lahti, Vantaa
8. Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen: Pysäköinti ja liikenne	Iisalmi, Kemi, Raasepori
9. Viherympäristön arvo: Viherympäristön arvojen ja jalkauttaminen viestinnässä	Kemi, Ylöjärvi, Järvenpää, Helsinki

Työskentelyn myöhemmässä vaiheessa Määrähaaste- ja Vihreän lisääminen katutilassa ja kortteleissa -tiimit yhdistettiin yhdeksi **Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen** -ratkaisutiimiksi. Kahden tiimin kehittelemien ratkaisujen kehittämisessä yhteisesti nähtiin selkeitä synergiaetuja ja siksi niitä kannatti työstää kokonaisvaltaisesti yhdessä isommassa ryhmässä.

5.3 Kaupunkivihreää edistävät ratkaisut

Kussakin tiimissä lähdettiin kehittämään useita ratkaisuja, joita työn edetessä tarkennettiin ja konkretisoitiin. Ratkaisujen kehittämisessä ei pyritty yhteismitallisuuteen, vaan tavoitteena oli kehittää erilaisia kaupunkeja palvelevia ratkaisuja. Ratkaisut vaihtelevat mittakaavaltaan, ja niiden toteutustavat riippuvat ratkaisun sisällöstä. Joissakin ratkaisuissa päästiin nopeasti toteutusvaiheeseen, kun toiset ratkaisut puolestaan edellyttävät laajempaa yhteistyön rakentamista. Lopulta jatkokehitettäviä ratkaisuja oli kaikkiaan yhdeksän (taulukko 3). Kaikki yhdeksän ratkaisua on kuvattu [Kaupunkivihreän ratkaisukortit](#) -julkaisussa.

5.3.1 Yhdeksän ratkaisua

Viherympäristön laatu-tiimissä keskeisimmäksi nousi **Kotimaisten puiden ja putkilokasvien suosiminen** -ratkaisu. Kaupunkien ja kuntien vihertoimessa käytetään pääosin ulkomaisia taimia ja siemeniä. Vierasperäiset puu ja kasvikannat eivät aina ole elinkelpoisin vaihtoehto eivätkä ne edistä Suomen luonnon monimuotoisuuden suojelua. Ongelmaksi on muodostunut kotimaisten putkilokasvien siementen ja puiden taimien saataavuus. Niitä ei ole markkinoilla tarjolla eikä taimitarhoilla ole käytäntöjä varsinkaan putkilokasvien siementen tuottamiseksi. Lisäksi alalta puuttuvat ohjeet luonnonkasvien siirroista, uhanalaisten kasvien käytöstä jne. Ratkaisussa työstettiin, mitä kaikkia tekijöitä tulee huomioida kotimaisten kasvien käytössä, ja mitä markkinoiden synnyttäminen edellyttää niin kuntasektorilta kuin viheralan yrityksiltä. Kotimaisten kasvien käyttö tulee lisääntymään ja laajenemaan kuntakentällä ratkaisun jatkotyöstämisen myötä. Sillä tulee olemaan merkittävä vaikutus perinnebiotooppien kasvien ja niitä käyttävien hyönteisten, erityisesti pölyttäjien suojelulle. Haastekimppulaisten keskuudessa on valmisteilla jatkohanke kotimaisten kasvien käytön edistämiseksi.

Viherympäristön laatu -tiimin toinen ratkaisu käsitteli **kaupunkivihreän tilan eli luontotiedon kartoittamista**. Monissa kaupungeissa luontotietoa kartoitetaan yksittäisten hankkeiden kuten tiesuunnittelun tai tietyn kaupunginosan kaavoituksen valmistelussa. Sirpalemaisesta tiedon keruusta tulisi siirtyä kokonaisvaltaiseen luontotiedon keruuseen ja tiedon yhteiskäytön tehostamiseen. Luontotiedon kartoitukseen ja kerätyn tiedon yhteiskäytön mahdollistamiseen tulee varata kiinteä määräraha kaupungin budjettiin.

Kaupunkivihreän argumenttikirjastoon voitaisiin koota luotettavaa, kaikille ymmärrettävää tietoa asiantuntijoiden tueksi keskusteluun ja suunnitteluun.

Kartoitettu luontotieto tulee tallentaa kunnan omien tietojärjestelmien lisäksi myös kansallisiin tietokantoihin esimerkiksi laji.fi-tietokantaan, jolloin se on myös naapurikuntien ja maakuntien käytettävissä.

Kattava luontotieto tehostaa ja ohjaa suunnittelua ja päätöksentekoa, ohjaa rakentamista ja muuta maankäyttöä vähemmän arvokkaille luontoalueille sekä hillitsee osaltaan luontokatoa. Ratkaisun toteuttaminen edellyttää luontokuntaindikaattorien kehittämistä sekä tietojärjestelmien käytettävyyden ja saavutettavuuden parantamista.

Viherympäristön arvon tunnistaminen -ratkaisutiimissä oleellisiksi kehityskohteiksi tunnistettiin sekä kaupunkiorganisaation sisäinen että ulkoinen vuorovaikutus ja viestintä. Keskeisimmäksi ratkaisuksi nousi **yhteistyön ja vuorovaikutuksen mahdollistavien rakenteiden kehittäminen ja jalkauttaminen kuntaorganisaatioon**. Taustalla on tarve kehittää ja sujuvoittaa yhteistyötä kaupunkiorganisaation sisällä ja löytää yhteisiä arvoja eri toimijoiden kesken päättäjiä myöten. Ratkaisussa mietittiin, miten viherympäristön suunnitteluun ja toteutukseen liittyvää tiedonkulkua kehitetään ja miten eri toimialat ja päättäjät saadaan kiinnostumaan yhteistyöstä. Ratkaisun tueksi tunnistettiin tärkeimpiä kumppaneita ja myös mahdollisia pullonkauloja ja esteitä ratkaisun etenemiselle.

Ulkoiseen viestintään keskittyvän **viherympäristön arvojen tunnistaminen ja jalkauttaminen viestinnässä** -ratkaisun taustalla on tarve lisätä yhteisymmärrystä ja vähentää vastakkainasettelua vuorovaikutteisen ja monipuolisen viestinnän keinoin. Viestintää tulisi kehittää niin, että kaupunkivihreän arvo ja merkitys tunnistettaisiin, ymmärrettäisiin ja hyväksyttäisiin kaikilla tasoilla asukkaista päättäjiin ja suunnittelijoista toteuttajiin. Ratkaisutiimistä nousi myös ajatus yhteisestä kaupunkivihreän argumenttikirjastosta, johon voitaisiin koota luotettavaa, kaikille ymmärrettävää tietoa asiantuntijoiden tueksi keskusteluun ja suunnitteluun.

Kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen -ratkaisutiimissä kehiteltiin viittä ratkaisua rinnakkain: riittävän tilan jättämistä kaupunkivihreälle ja siihen ratkaisuna kaavoitusta sekä muuta suunnittelua tukevaa prioriteettijärjestystä, taskupuistoja, rakennusjärjestyksen esimerkkimääräyskokoelmaa, saavutettavuusohjeita sekä asemakaavoituksen viherohjetta, joka tukee pysäköinnin optimointia ja kestäväää liikennettä. Kaikissa ratkaisuehdotuksissa on hieman erilainen lähestymistapa siihen, miten kaupunkivihreää olisi mahdollista nykyistä paremmin huomioida kaupunkiympäristöissä.

Riittävä tila kaupunkivihreälle -ratkaisun taustalla oli havainto, jonka mukaan kaupunkitilassa tulisi jättää nykyistä enemmän tilaa vihreälle ja nykyistä paremmin huomioida vihreän vaaliminen ja lisääminen esimerkiksi kaavoituksessa, katusuunnittelussa ja rakentamisessa samalla huomioiden luontoarvot, kestävän kehityksen tavoitteet, ilmastonmuutoksen hillintä ja kaupunkikuva. Ratkaisutiimin laatima kaupunkivihreän suunnittelun prioriteettijärjestys -huoneentaulu on konkreettinen työkalu, jota muiden kuntien on mahdollista hyödyntää omassa työssään. Prioriteettijärjestyksen toteuttamista tukevia keinoja tunnistettiin useita, esimerkiksi konsulttiohjeistuksen kehittäminen kaupunkivihreälle, viherverkostosuunnittelu, viherkertoimen kehittäminen ja käyttöönotto sekä viherosaamisen lisääminen aina maankäytön suunnittelusta toteutukseen ja kunnossapitoon.

Toinen kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen -ratkaisutiimissä kehitetty ratkaisu käsitteli pieniä vihertaskuja kaupunkitilassa. Ratkaisuehdotuksessa viherverkoston strategisen yleissuunnitelman osana lisätään katutilan vihreää helposti saavutettaviin paikkoihin erikokoisilla ja tarkoitukseen suunnitelluilla **taskupuistoilla**. Ratkaisua työstettiin erityisesti Järvenpäässä. Työskentelyn tuloksena syntyi suunnittelua johdonmukaisesti määritelmä taskupuistolle. Määritelmän mukaan taskupuisto on ”tiiviissä kaupunkirakenteessa sijaitseva, hyvin saavutettavissa oleva pienikokoinen (200m²< pinta-ala <1000m²) julkinen puisto tai vihertasku, jossa säilytetään ja lisätään vihreää (sekä lisätään biodiversiteettiä) kaupunkirakenteessa”. Pidemmällä aikavälillä taskupuistot edistävät muun muassa luonnon monimuotoisuutta, vihreää ja viihtyisää kaupunkikeskustaa sekä lämpötilojen ja hulevesien hallintaa.

Rakentamislain myötä kuntien on päivitettävä rakennusjärjestyksiään kiinnittäen huomiota viherympäristön määrään ja laatuun. **Rakennusjärjestyksen kehittämistä** käsittelevässä ratkaisussa pyritään turvaamaan viherympäristön monimuotoisuus ja riittävyys rakennushankkeissa. Tiimin työskentelyn tuloksena syntyi esimerkkimääräysten kokoelma.

Kaupunkivihreää koskevat **saavutettavuusohjeet** tulevat sisältämään ohjeistuksia maksimietäisyyksistä asukkaiden kotoa lähimmälle viheralueelle ja ohjeistusten toteuttamista mittaavat työkalut. Saavutettavuusohjeilla halutaan varmistaa viheraluetarjonnan ja sen saavutettavuuden tasapuolisuus kaupungin eri osissa sekä arvioida maankäytön muutosten vaikutuksia jo suunnitteluvaiheessa, jotta epäsuotuisiin muutoksiin pystytään reagoimaan.

Viides kaupunkivihreän lisääminen ja kehittäminen -ratkaisutiimissä kehitetty ratkaisu koski **pysäköintiä ja liikenteen kestävyttä**. Esimerkiksi Raaseporissa kehitettiin keskusta-alueiden asemakaavoituksen viherohjetta. Ratkaisulla tuetaan kevyen liikenteen väylien kehitystä, pysäköinnin keskittämistä ja sen optimointia sekä viheralueiden lisäämistä kaupungin keskusta-alueilla.

Tässä kuvattujen yhdeksän ratkaisun lisäksi työskentelyn aikana syntyi myös monia muita ratkaisuaihioita. Niitä tullaan jatkotyöstämään ja osasta aihioita on jo lähdetty kehittämään konkreettisia hankeideoita.

**Erityistä huomiota on kiinnitetty
tulosten viestittävyYTEEN.
Tavoitteena on tarjota tukea ja innostusta
organisaatioiden muutosprosesseihin
haastekimppujen tulosten jalkauttamiseksi.**

5.3.2 Ratkaisujen hyödyntäminen

Kaupunkivihreä-haastekimppun ratkaisuja on kehitetty ja toteutettu kaupunkikohtaisesti ja kaupunkien yhteistyönä projektin ajan. Lisäksi niitä on jo jalkautettu laajemmin koko Suomen kaupunki- ja kuntakenttään esimerkiksi Luontokunnat-verkoston järjestämien tilaisuuksien, koulutusten ja aamukahvien kautta. Aamukahveja on ollut mm. luonnonkasvien käyttämisestä kaupunkien vihertoiminnassa, kaupunkiniittyjen perustamisesta, luontopohjaisista ratkaisuista, metsittämisestä ja ennallistamisesta. Haastekimppuja työstäneet kaupungit esimerkiksi Turku, Vantaa ja Helsinki ovat pitäneet Luontokunnat-tilaisuuksissa esitelmiä haastekimppuratkaisuistaan ja kertoneet kokemuksistaan. Haastekimppukaupungit ovat myös muissa verkostoissa ja seminaareissa kertoneet haastekimppuratkaisuistaan ja niiden hyödyistä. Haastekimppuratkaisuista ollaan tekemässä luontoloikka Kestävyysloikka-palveluun.

Haastekimpputyön tuottamat ratkaisut on otettu myönteisesti vastaan, ja niitä on alettu hyödyntää muissa kaupungeissa kuten Tampereella ja Joensuussa. Toiminta on levinnyt myös yrityksiin luonnon kasvien käytön osalta. Kemistä tehdään maailmanlaajuinen esimerkki teollisuuden ja luonnon yhteiselosta, kun Metsä Fibren Kemian tehtaan ympäristöön palautetaan alkuperäistä niitty- ja metsäluontoa haastekimppun opein.

Kaikista yhdeksästä ratkaisusta on työstetty edellä mainitut kaupunkivihreän ratkaisukortit (liite: [Kaupunkivihreä ratkaisukortit.pdf](#)), joiden avulla niitä voidaan jalkauttaa ensiksi horisontaalisesti kaupunkiorganisaatiossa ja sitten yleisemmin kaupunkilaisille, yrityksille ja järjestöille. Kaupunkivihreä-haastekimppussa on kiinnitetty erityistä huomiota tulosten viestittävyYTEEN ja viestintään. Siitä järjestettiin haastekimppulaisille Vision Factoryn järjestämä kohdennettu koulutus. Sen tavoitteena oli antaa tukea ja innostusta organisaatioiden muutosprosesseihin haastekimppujen tulosten jalkauttamiseksi.

Haastekimppujen ratkaisuista on jo kehitetty jatkohankkeita. Maj ja Tor Nesslingin säätiölle on jätetty hakemus Argumenttikirjaston perustamiseksi ja Kaupungin Lumo-toiminnan tehostamiseksi. LUMOAVA - luonnon monimuotoisuus maaseudun voimavarana -hankkeessa luonnonkasvien käyttöä jalkautetaan Pohjois-Karjalan kunnissa ja kylissä.

Kaupunkivihreästä on päästy keskustelemaan moniammatillisissa, laaja-alaisissa tiimeissä.

Lisäksi luonnonkasvien käytön yritystoiminnan käynnistämiseksi on kehitteillä jatkohanke.

Tärkein ja arvokkain työ on kuitenkin tapahtunut hankkeen aikana ratkaisuja kehittävis- sä ja työstävissä kunnissa ja kaupungeissa. Useimmissa kaupungeissa kaupunkivihreäs- tä on päästy keskustelemaan moniammatillisissa, laaja-alaisissa tiimeissä. Haastekim- pussa tärkeänä näkökulmana on ollut myös se, että kuntien välistä yhteistyötä on voitu kehittää ja keskustelua on voitu käydä kaupunkivihreää koskevien haasteiden ratkaisemi- sessä useiden kuntien kesken, saatu vertaistukea ja löydetty yhteyksiä samojen asioiden parissa töitä tekevien kanssa, mikä on auttanut laajojen kokonaisuuksien kiteyttämisessä hyödynnettävään muotoon.

5.4 Yhteenveto

Kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa -haastekimpun työ on ollut varsin tuloksellista. Haastekimpussa on kaikkiaan työstetty yhdeksää ratkaisua, joilla edistetään kaupunki- vihreän säilyttämistä ja lisäämistä. Yhteistä kaikille ratkaisuille on ollut uusien näkökul- mien ja käytäntöjen omaksuminen sekä uuden tiedon jalkauttaminen kattavasti koko kaupunkiorganisaatiossa.

Kaupunkivihreätyöskentelyssä on kiinnitetty huomiota sekä määrällisiin että laadullisiin tekijöihin. Molemmilla on merkitystä luonnonarvojen suojelussa sekä ihmisten hyvinvoin- nin kannalta. Laadukasta lähiluontoa tulisi löytyä vähintään 300 metrin etäisyydeltä, jotta lähivihreä olisi arjessa saavutettavaa. Tämä haastaa erityisesti kaupunkisuunnittelun, sillä tiiviisti rakennetuilla alueilla on haastavaa palauttaa luontoarvoja sekä säilyttää luonto- alueita, mikäli tiivistävää linjaa jatketaan. Lähiviheralueet, viherkäytävät, taskupuistot, viherkerroin, viherpaikoitus ja luontopohjaiset ratkaisut mahdollistavat rakentamisen ja luontoarvojen yhteensovittamisen.

Kaupunkivihreä-haastekimpun ratkaisut auttavat niin suunnittelijoita kuin suunnitelmi- en toteuttajia huomioimaan kaupunkivihreää toiminnassaan. Puuttuu usein tietoa siitä, mihin aikaan kesästä tienpientareita tulisi niittää tai millaisia maamassoja tulisi käyttää infrarakentamisessa. Monessa kaupungissa paikalliset luonnonkasvit vähenevät, kun monimuotoiset ruderaattialueet, esimerkiksi ratapihat ja väylien reunukset, mullataan ja kylvetään nurmikoksi kunnostusrakentamisen yhteydessä. Paahteisten ja karujen rude- raattien luontoarvoja ei vielä yleisesti tunnisteta kaupunkiorganisaatiossa, vaan ne pikemmin nähdään vapaana joutomaana rakentamiselle. Uuselinympäristöjen kaavamer- kintä mahdollistaa luontotiedon hyödyntämisen maankäytön prosessin eri vaiheissa.

Viherympäristön arvon tunnistaminen mahdollistaa luonnon huomioimisen päätöksenteossa.

Viherympäristön arvon tunnistaminen puolestaan mahdollistaa kaupunkivihreän arvojen huomioimisen päätöksenteossa. Luontopohjaiset ratkaisut, esimerkiksi hulevesikosteikot ja viherkatot, ovat tärkeitä ilmastonmuutoksesta johtuvien äärisäiden aiheuttamien kaupunkitulvien ehkäisyssä ja hallinnassa. Kattava latvuspeite puolestaan viilentää erityisesti kaupunkien keskustoja hellejaksojen yleistyessä. Lämpötilaero voi olla kymmeniä asteita paljaalla asfaltti- ja betonialustalla verrattuna puiden varjostamaan maanpintaan.

Haastekimpussa työstetyt yhdeksän ratkaisukorttia auttavat ratkaisujen käyttöönotossa. Uusien linjauksien jalkauttaminen kuntaorganisaatiossa edellyttää sekä sisäistä että ulkoista viestintää. Aktiivinen viestintä kunnan sisäisillä alustoilla on erityisen tärkeää, jotta organisaatio ja päättäjät kokevat olevansa mukana kaupungin ja sen toimintatapojen kehittämisessä. Monissa selvityksissä on havaittu, että erityisesti kuntapäättäjät kaipaavat enemmän luontotietoa päätöksenteon pohjaksi.

Kaupunkilaisten osallistaminen luontoviestinnällä ja sitä kautta omistajuuden synnyttäminen on vaikuttavan lumo-toiminnan perusta. Yhä useampi kaupunkilainen on valmis toimimaan luonnon ja ympäristön puolesta mm. osallistumalla luontotalkoihin ja kaupunginosatoimintaan, tekemällä kansalaishavaintoja vieraslajeista ja pölyttäjäistä, keräämällä roskia tai lahjoittamalla rahaa luonnon hyväksi. Osallisuuden vahvistaminen voimaannuttaa kaupunkilaisia huolehtimaan lähiluonnosta ja yhteiskehittämään uusia vuorovaikutteisia toimintatapoja.

Kaupunkikohtaisella luontoviestintäkampanjalla, johon kuuluvat mm. opastintaulut, kiertokävelyt ja yleisötilaisuudet, muokataan yleistä asennetta uusien toimintatapojen hyväksymiselle. Esimerkiksi vanhempi ikäpolvi usein pitää niittämättömiä kaupunkiniittyjä hoidon puutteena ja esteettisesti sotkuisina, vaikka itse asiassa ne ylläpitivät luonnon monimuotoisuutta ja edistävät terveyttä monimuotoisen mikrobialtistuksen seurauksena. Viestinnän tehostaminen ja kehittäminen nähtiin Kaupunkivihreä-haastekimpuissa yhtenä keskeisimpinä toimenpiteenä.

Haastekimpuilla tarkoitetaan useista toisiinsa kytkeytyvistä haasteista muodostuvia kokonaisuuksia. Ryhdyimme etsimään niihin ratkaisuja tiiviissä kaupunkien, kuntien, ministeriöiden ja muiden asiantuntijatahojen muodostamissa kumppanuusryhmissä. Työ käynnistyi osana ympäristöministeriön koordinoimaa Kestävä kaupunki -ohjelmaa syksyllä 2022. Nyt joulukuussa 2023 esittelemme tuloksemme tässä julkaisussa.

Haastekimppujen teemoja oli kolme: kestävyystavoitteet huomioiva kaupunkisuunnittelu, hyvinvoivat yhteisöt sosiaalisesti kestävässä kaupungissa sekä kaupunkivihreä tiivistyvässä kaupungissa. Kustakin haastekimpusta esitellään ongelmanasettelu ja yhteistyön kautta kehitetyt ratkaisut tai ratkaisuaihiot.

Työhön osallistuivat Espoo, Helsinki, Iisalmi, Imatra, Jyväskylä, Järvenpää, Karkkila, Kemi, Kuopio, Lahti, Oulu, Raasepori, Turku, Vantaa ja Ylöjärvi. Fasilitaattoreina toimivat Demos Helsinki, MDI Public, Suomen ympäristökeskus Syke, Green Building Council Finland ja THL. Ympäristöministeriössä työn ohjaukseen osallistuivat Iina Heikkilä, Virve Hokkanen, Suvi Anttila ja Annukka Värtö. Kiitos myös kaikille muille, joiden asiantuntemusta saimme hyödyntää erilaisissa tapaamisissa!

Kulukoon julkaisu käytössä! Kaikkia ratkaisuja saa vapaasti hyödyntää ja levittää. Toivomme myös, että vasta aiheen asteella olevia ratkaisuja kehitetään eteenpäin. Annetaan hyvän kiertää!

**DEMOS
HELSINKI**

MDI
Part of FCG.

 Suomen ympäristökeskus
Finlands miljöcentral
Finnish Environment Institute

 GREEN
BUILDING
COUNCIL
FINLAND

 Terveystieteiden tutkimuskeskus
hyvinvoinnin laitos

 Ympäristöministeriö
Miljöministeriet
Ministry of the Environment

 KESTÄVÄ
KAUPUNKI

